

INSTITUTIONEN FÖR KULTURVETENSKAPER

TIVOLI I DEN NYA STADEN

Folkliga kulturvärden i en förändrad stadsbild

Carl Johannesson & Hanna Sjöman

Uppsats/Examensarbete:	15 hp
Program och/eller kurs:	Kulturvetenskap
Nivå:	Grundnivå
Termin/år:	Vt/2021
Handledare:	Andreas Nordin
Examinator:	Eva Zetterman

ABSTRACT

Titel: Tivoli i den nya staden - Folkliga kulturvärden i en förändrad stadsbild

Författare: Carl Johannesson & Hanna Sjöman

Termin och år: Vt 2021

Institution: Kulturvetenskap

Handledare: Andreas Nordin

Examinator: Eva Zetterman

Nyckelord: Traveling fair, City planning, Space, Tradition, Tivoli

SAMMANFATTNING: This essay examines how ideas that guide current city planning affects traveling fairs and the so called tivoli tradition and its representatives in Sweden. The analysed material includes qualitative interviews with tivoli representatives and one person working with city planning. But also live digital events and a central dokument in city planning in Gothenburg called "Vision Älvstaden". Using the logical perspektive, a subtheory to political discourse theory, in combination with other relevant concepts related to space and tradition, we shed light on how current processes related to city planning often come in conflict with the tivoli and traveling fair line of business. By examining articulations we also show how the two parties construct different meanings in relation to the use of space in the Swedish cities. Although this is the case we also show how their goals and wills sometimes align with each other and that a large part of the issue actually lies in the city planners having to take into account a lot of other perspectives. Perspectives such as environmental factors, the will of different actors, and the question of how to make room for all types of cultural expressions and traditions at the same time. This makes it hard for the tradition to make itself visible and to be included in the planning processes.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. INLEDNING	1
1.1 INTRODUKTION	1
1.3 SYFTE, FRÅGESTÄLLNINGAR & AVGRÄNSNINGAR	2
1.4 DISPOSITION OCH HISTORISK BAKGRUND	2
1.4.1. DISPOSITION	2
1.4.2. NEDSLAG I STADSUTVECKLINGENS HISTORIA	3
1.4.3. STADSUTVECKLINGEN I GÖTEBORGS STAD LUNDBY	5
1.4.4. ENPROCENTSREGELN	6
1.4.5. TIVOLIT OCH NÖJESPARKERNAS HISTORIK	6
1.5 TIDIGARE FORSKNING	7
1.5.1. FORSKNING OM TIVOLI, NÖJESFÄLT OCH NÖJESPARKER	7
1.5.2. FORSKNING OM STADEN OCH STADSUTVECKLING	9
1.6 TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER	12
1.6.1. POLITISK DISKURSTEORI OCH LOGIKPERSPEKTIVET	12
1.6.2. TRADITION	15
1.7 MATERIAL OCH METOD	16
1.7.1 METODVAL	16
1.8 ETISKA HÄNSYNSTAGANDEN	19
2. RESULTATREDOVISNING	20
2.1. TIVOLITRADITIONENS PLATS I STADEN	20
2.1.1. PLATSBRIST	20
2.1.2. DEN TÄTA BLANDSTADEN	23
2.2. ETT FOLKNÖJE	27
2.2.1. ATT ROA SIG FÖR EN BILLIG PENG	27
2.2.2. EN OPOLERAD BRANSCH	29
2.2.3. KULTUR FÖR VEM?	31
2.3. SKAPA GLÄDJE	32

2.3.1. TIVOLIGLÄDJE	32
2.3.2. GLÄDJESKAPANDE MÖTEN	35
2.4. TIVOLI SOM OSYNLIGT	36
2.4.1. ATT FÅ SYNAS	36
2.4.2. ATT SYNAS	38
3. SLUTDISKUSSION	41
3.2 VIDARE FORSKNING	44
4. KÄLLOR, MATERIAL OCH LITTERATURLISTA	45
4.1 OTRYCKTA KÄLLOR	45
4.1.1 INTERVJUER	45
4.1.2 FÖRELÄSNINGAR/SEMINARIER	45
4.1.3 ELEKTRONISKA KÄLLOR	45
4.2 TRYCKTA KÄLLOR	46
4.3 BILAGOR	48

1. INLEDNING

Städer har i alla tider förändrats. Från antikens kunskapscentrum till industrialismens intåg i staden och med det en större bredd av individer, funktioner och kulturella praktiker där inom. Nutidens stadsutveckling banar möjligen ny väg för staden och dess innehåll med nya sysselsättningar, platser samt konstellationer av människor. Endast tiden kan utvisa hur den nya staden kommer att se ut och vad den kommer att innehålla.

1.1 INTRODUKTION

Stadsplanerarna i Göteborg med ansvar för utvecklingen framhäver vikten av en hållbar blandstad i framtagandet av den nya staden men vad får plats i denna nya stad och vilka kulturella värden kan tänkas få utrymme därinom?

Efter att ha lyssnat till representanter för stadsutvecklingen i Göteborg under Älvstadendagarna och deras syn på vissa ytor som oanvända eller illa använda började tankar ta form kring vilka ytor som kommer få ta plats i den nya staden (Göteborgs Stad 2020). Göteborgs stad är under en stor förändringsprocess och i stadsdelen Lundby pågår i dagsläget ett flertal projekt som kommer innebära stora förändringar i stadsrummet. Backaplan kommer exempelvis bli innerstad, Jubileumsparken är under omvandling och på Lindholmsområdet byggs just nu det nya Karlatornet (Göteborg stad 2012). Dessa omvandlingar kommer innebära att många större ytor försvinner och motiveringen tycks vara att de är illa använda. Men är det verkligen riktigt att beskriva ytorna på detta viset?

En bransch som påverkas kraftigt av denna typen av förändringar i svenska städer är tivolibranschen som upplever allt större svårigheter att bedriva sin verksamhet när större ytor försvinner i städerna. På Hisingen har det bland annat arrangerats tivolin samt andra evenemang på platser som Backaplan, vid Sälöfjordsplan och i Krokängsparken. Men i dagsläget tycks denna tilltagande brist på ytor innebära att allt färre tivolin besöker platser som dessa och branschen tycks överlag befinna sig i en allt svårare situation. Det blir en fråga om vem som ska ha

rätt till staden.

1.3 SYFTE, FRÅGESTÄLLNINGAR & AVGRÄNSNINGAR

Syftet med denna uppsats är att undersöka hur idéer och föreställningar om staden och samhällets utveckling påverkar tivolitraditionen och branschen idag. Vi vill även lyfta fram frågeställningar kring traditionens värde i förhållande till samhällsförändringar. Genom att utgå ifrån Göteborgs stad och stadsutvecklarnas vision för den nya staden ger vi ett konkret exempel på hur olika samhälleliga processer påverkar branschen idag. Vi arbetar utifrån följande frågeställningar:

- Hur beskriver aktörer inom tivolibranschen traditionens utveckling och branschen idag?
- Vilka framträdande idéer och föreställningar om staden och det offentliga rummet framträder inom stadsutvecklingen i Göteborg?
- Hur påverkar dessa idéer och föreställningar aktörer inom tivolibranschen i Sverige samt tivolitraditionens framtid?

Att vi fokuserar främst på stadsutvecklingen i Göteborgs stad beror delvis på praktiska orsaker såsom att en avgränsad geografisk plats är enklare att överblicka, undersöka och dra vetenskapliga slutsatser kring. En ytterligare motivering till fokusområdet är att vissa ytor i staden som exempelvis inom stadsdelen Lundby historiskt sätt har fungerat som uppställningsplatser för ambulerande tivolin. Detta har försvårats i en samtid där de ytor som tidigare använts av tivolin står inför stora omvandlingar.

1.4 DISPOSITION OCH HISTORISK BAKGRUND

1.4.1. DISPOSITION

Uppsatsen är indelad i tre övergripande kapitel som därefter är indelade i avsnitt och underteman. Kapitel 1 inleds med en historisk bakgrund ur flera olika infallsvinklar. I

det första avsnittet presenteras ett antal nedslag i stadsutvecklingens historia samt en presentation av Vision Älvstaden och den pågående stadsutvecklingen i Lundby.

Detta följs även av en kort förklaring av enprocentsregeln. Avslutningsvis beskrivs även nöjesfälten och tivolits historiska bakgrund och utveckling i breda drag.

I det efterföljande avsnittet ”Tidigare forskning” lyfter vi fram relevant forskning inom de två identifierade fälten tivoli och stadsutveckling.

I avsnittet Teoretiska utgångspunkter presenterar vi och motiverar valet av den politiska diskursteorin och logikperspektivet som analytiska verktyg. Vi lyfter även fram centrala begrepp som vi valt att fokusera på och motiverar deras relevans för fältet och det genererade materialet. Avsnittet avslutas med en kort beskrivning av traditionsbegreppet och vår tolkning och användning av detta.

Efter teoriavsnittet följer avsnittet ”Material och Metod” i vilket vi beskriver hur det empiriska materialet har samlats in samt varför vi utgår från flera olika typer av material såsom intervjuer, föreläsningar och dokument. Vi beskriver även hur vi tolkat det insamlade materialet utifrån olika metodologiska infallsvinklar. Avsnittet avslutas med etiska hänsynstagande där vi beskriver hur vi förhåller oss till aktuella forskningsetiska riktlinjer.

I kapitel 2 presenterar vi och analyserar materialet som vi delat in i ett antal centrala teman som identifierats under uppsatsens gång.

I kapitel 3 presenterar vi våra slutsatser och diskuterar resultatet i förhållande till vår valda teori och tidigare forskning. Kapitlet avslutas med förslag på vidare forskning inom de valda fälten.

1.4.2. NEDSLAG I STADSUTVECKLINGENS HISTORIA

Hausmannism

Hausmannismen, döpt efter stadsbyggaren George Haussmann, är en stilbildning inom stadsbygge som fick stor popularitet under 1800-talets senare hälft.

Stilbildningen har sitt ursprung i de stora omvandlingar som skedde i 1840-talets Paris då man bestämde sig för att riva den gamla stadskärnan och dess slingrande gränder för att istället göra plats åt breda boulevarder och stora torg. Denna stil motiverades av tillika politiska, estetiska och hygieniska incitament men en

avgörande aspekt var att den möjliggjorde smidigare transporter och snabba militära truppöflyttningar. Många städer runt om i Europa tog senare efter denna stil och rev på samma vis sina äldre stadskärnor och gjorde plats för Hausmanns Boulevarder (Brusman 2008, ss. 15–16).

Den organiska staden och Trädgårdsstaden

Hausmannismen hade dock sina kritiker varav en var arkitekten Camillo Sitte. Sitte förespråkade till skillnad från Hausmann en återgång till den tidigare stadskärnan som han menade samspelade på ett naturligt sätt med mänskligt liv och aktivitet. Sittes idéer influerade även den så kallade *Trädgårdsstadsrörelsen* med stadsplaneraren Ebenezer Howard i spetsen som framhävde ett ideal av mindre självständiga städer som omgav stadens centrum, där agrara värden såsom gemenskap kunde kombineras med funktionerna hos det urbana samhället genom en uppdelning i olika zoner (Brusman 2008, ss. 16–17).

Från funktionalismen till grannskapsenheten

Funktionalismen, som slog igenom på 1930-talet, hade likt trädgårdsstaden ett överblickande fokus och en tydlig zonindelning. Typisk för funktionalismen var dock fokuset på funktionalitet, rationalitet och den pragmatiska inställningen till samhällsbygge. Stadens olika funktioner skulle samordnas enligt vetenskapliga principer och det estetiska idealet var ett avskalat sådant som skulle avspegla tidens politiska strävan för jämlikhet. Under 40-talet uppkom dock en ny stilbildning som ville bryta mot funktionalismens likformighet och avskalade ideal, nämligen den så kallade *Grannskapsenheten*. I denna stilbildning förespråkades ett byggnadsideal av glest utspridda bostadsområden omgärdade av skogspartier. Dessa områden skulle ha fungerande centrum, skola och administrativa funktioner och den större visionen handlade om att skapa små självstyrda enheter, där demokratin kunde odlas, vilket var i linje med den rådande socialdemokratiska hållningen (Brusman 2008, ss. 18–19).

Marknadsideologi och Nyurbanism

Synen på staden och stadsutvecklingen skulle komma att förändras radikalt när marknadsideologin växte sig stark under 1970-talet. De tidigare stilbildningarna som hade eftersträvat olika typer av välfärds och jämlikhetsideal gav i och med denna

process vika för idéer om staden som en vara på världsmarknaden. Den tradition av välfärdssträvan som präglat de tidigare stilbildningarna blev allt svagare medan de privata aktörernas intressen växte sig starkare. Parallellt med denna utveckling fick även idéer om att förmänskliga staden fäste i intellektuella kretsar och man kritiserade de tidigare planeringsidealen för deras maktposition i utvecklingen av staden (Brusman 2008, ss. 22–23).

Marknadsideologin skulle under 1990-talet ta allt mer fäste och det blev allt mer vanligt att ”förtäta” städerna för att göra dem konkurrenskraftiga på världsmarknaden. Framtill denna tidpunkt fick även bilen successivt en allt centralare roll i planeringen vilket påverkade stadsrummet genom att det i större utsträckning glesades ut och delades upp i olika enheter. Denna utveckling fick dock kritik bland annat av Nyurbanism-rörelsen som hävdade att utvecklingen lett till segregation och resursslöseri. Nyurbanister ville istället tillbaka till en rutnätsstruktur som ville ge större utrymme till gågator, torg och kollektivtrafik. Denna rörelse fick dock senare kritik för att inte ta hänsyn till aspekter som klass, etnicitet och kön i sin planering som många menade var alltför ensidig (Brusman 2008, ss. 23–24).

Marknadsideologin och idén om att städer konkurrerar har idag blivit helt centralt i olika stadsomvandlingsprocesser menar sociologerna Catharina Thörn och Helena Holgersson (2014, ss. 19–20). De lyfter hur städer alltmer lägger fokus på att bli attraktiva för att locka till sig investerare och generera tillväxt. I samband med detta beskriver de även hur slagord som blandstad och social hållbarhet präglar den svenska stadsutvecklingen men att dessa i praktiken dock inte efterlevs och att staden allt mer anpassas till medelklassen medan ekonomiskt svagare grupper trycks ut i stadens periferi.

1.4.3. STADSUTVECKLING I GÖTEBORGS STAD LUNDBY

Kommunfullmäktige i Göteborgs stad antog i oktober 2012 *Vision Älvstaden*. En väl utarbetad strategisk plan kring hur stadsutvecklingen i Göteborg skall sträva efter att ta tillvara på älven och vattnet samt stadens historiska arv med slagord som tillgänglighet för alla samt skapandet av olika slags mötesplatser med möjlighet till aktivitet. Göteborg ska bli en öppen och levande stad som växer ihop över älven. Bland utmaningarna i strategin nämns segregationen i staden, en förändrad ekonomi samt klimatförändringar. Dessa utmaningar sägs till viss del kunna överbryggas

genom ett hela staden-perspektiv, skapandet av ett levande älvrum och genom att stärka kärnan. Visionen är att Göteborgs centrum ska växa över älven mot Hisingen där Hisingsbron som nu är under konstruktion ses som första ledet i detta arbete. Trafikleder, tågbanor samt andra hinder ska byggas bort och Frihamnen och Backaplan inom stadsdelen Lundby förvandlas till innerstad (Göteborg, 2021 s. 32).

1.4.4. ENPROCENTSREGELN

Enprocentsregeln bygger på att en procent av den totala budgeten inom om-, ny- och tillbyggnad i stadsutvecklingen ska avsättas för konstnärlig gestaltning. Denna regel har funnits sedan 1937 för att möjliggöra kulturen för fler. År 2018 inkluderades även offentlig konst samt kulturarv inom regeln och det talas samtidigt om en gestaltad livsmiljö (Statens konstråd 2021). Vi lyfter denna regel eftersom stadsutvecklare idag måste förhålla sig till den och eftersom den har gjort avtryck i det samtida offentliga rummet.

1.4.5. TIVOLIT OCH NÖJESPARKERNAS HISTORIK

Människor har i alla tider skapat platser och sammanhang för utövandet och tillgång till olika former av underhållning, spel, tävlingar och attraktioner. Dessa sammanhang och platsernas utformning och sammansättning har dock varierat genom historien. Dagens nöjesparker skiljer sig på många vis från det ambulerande tivolit eller karnevalen i det förmoderna samhället. I det förmoderna samhället var dessa sammanhang ofta starkt knutna till folkliga traditioner och praktiker. Platserna som användes var ofta publika utrymmen, fält och gator i städerna och det fanns inga tydliga gränser likt i dagens nöjesparker. Det var vanligt att man ville vända uppochner på högtidliga och förgivettagna regler och praktiker och uttrycken var ofta kopplade till naturen, olika naturkrafter och köttsliga företeelser. Detta symboliserades bland annat med grisen som en djurisk version av människan. Vanligt förekommande företeelser var berättelser, spådom, musikuppträdanden, lekar och olika typer av spel där deltagarna i regel var högljudda, livliga och ibland även utklädda (Botterill, 1997, ss. 1, 147).

I Sverige har tivolit anor från sent 1700-tal. Det är en bransch driven av familjeföretag som går i arv från generation till generation. Sedan 1922 har

branschen här även en gemensam förening kallad *Sveriges Tivoliägareförening* som startades av ägarna själva för att kunna samarbeta i sitt driv att arrangera evenemang samt familjearrangemang runt om i landet. De ser sig också som viktiga kulturbärare och särskilt i integrationssyfte där de kan erbjuda ett kulturellt utbyte med exempelvis nyanlända på sina evenemang. Bland annat genom att möjliggöra för matförsäljning förknippat till deras kultur. De senaste åren säger föreningen dock att så mycket som 40% av aktörerna försvunnit då förändrade förutsättningar i samhället gör deras arbete svårt och minskade arrangemang ger minskad chans till överlevnad. År 2009 fanns 51 stycken tivolin i landet men idag finns det enbart 29 stycken kvar. Enligt föreningens egna prognos är deras överlevnad begränsad till mellan 5 och 10 år om inte deras förutsättningar förändras. En tradition som vill vara en glädjespridare samt ett billigt folknöje. Denna information går att finna i dokument från föreningen (Bilaga 1 & 2).

1.5 TIDIGARE FORSKNING

1.5.1. FORSKNING OM TIVOLI, NÖJESFÄLT OCH NÖJESPARKER

Botterill - *The Fairest of the Fairs*

Professorn i kommunikation Jackie Botterills (1997) avhandling *The Fairest of Fairs* är ett bra exempel på tidigare forskning inom tivolitraditionen som lyfter frågor kring tivoli kopplat till plats, miljö och kulturarv. I sitt arbete visar författaren på hur Disney World approprierar från tivolitraditionen genom att lägga egna narrativ på redan existerande fenomen för att presentera dem som sina egna (Botterill 1997, s. 153). De skapar med det en känsla av ägandeskap där historien blir deras. Genom att bygga murar kring sig kan dessa nöjesparker även stänga ute de oönskade elementen från samhället. De lägre samhällsklassernas miljöer skulpteras med det om åt den rika vita medelklassen som av författaren sägs vara de huvudsakliga besökarna på Disney World (Botterill 1997, ss. 147, 155). Det är ett medvetet val enligt författaren att avlägsna just det burleska från tivolitraditionen inom Disney world för att kunna närma sig medelklassens identitetskänsla. Men med den moderna och ombytliga

publiken uppstår nya krav även på ambulerande tivolin. De förändringar som sker i samhället kring folkhemstiden gör att även de behöver utvecklas. Vissa burleska inslag från förr tas då bort och tivolin riktas mer åt barn samt familjer (Botterill 1997, s. 153).

För att föra fram sin tes kring Disney worlds appropriering av tivolitraditionen använder skribenten begreppet Amusementscape där suffixet scape står för tanken om en plats. I arbetet beskrivs amusementscape som en social konstruktion likväl som ett perspektiv på världen kopplat till nöjesfält, tivolin, karnevaler, nöjesparker och liknande men det får sin betydelse först i relation till en bredare social kontext och förändras även över tid. Begreppet förklaras som både materiellt och imaginärt där det finns en faktisk plats till exempel vid havet eller på ett fält men som även återges som ikoner eller bilder (Botterill 1997, s. 1). I just Disneys version av amusementscape för författaren fram tanken att det skulle finns koloniala ambitioner och hur det är dessa ambitioner som avlägsnat och rensat bort det oönskade och smutsiga kring tivoli för att bland annat skriva om historien som sin egen (Botterill 1997, s. 2). Denna tanke hör sannolikt ihop med de tankar kring appropriering av tivolitraditionen som förs fram i arbetet.

Trowell - Difficult Fun

Ett annat exempel på angränsande forskning är *Difficult fun* vilket är en doktorsavhandling inom filosofi skriven av fil.dr Ian Trowell (2017). Studien utgår ifrån en brittisk kontext och tar sitt avstamp i diskursen mellan att föra in tivoli i kulturarvsmiljön samt hur kulturarvsmiljön påverkas av inkluderingen av tivoli. Detta görs genom att se till tivoli som både en fysisk plats och en social praktik där obalansen däremellan är drivkraften för studien. Tivoli sägs idag också agera som sina egna behållare för sitt kulturarv vilket kan göra förflyttningen av arvet ut därifrån både komplext samt inbegripa en viss anspänning (Trowell 2017, s. 1).

En av de frågeställningar som lyfts i avhandlingen är hur tivolits samtida kulturarv kommer kunna förstås i framtiden. Författaren problematiserar detta bland annat genom att se till tiden då tivoli inkluderades i populärkulturen vilket han menar

innebar en försvagad synlighet av tivolikulturen i sig. Istället påstås det vara av särskild vikt att förstå det traditionella tivolits egen historia samt dess samverkan i andra kontexter för att kulturen ska få fortsätta att vara synlig även i framtiden (Trowell 2017, ss. 2–3).

I sitt arbete tittar författaren även mycket på utsmyckningar av tivolin. Han lyfter exempelvis hur lotterier, karuseller och deras utsmyckningar ger en känsla av kulturarv. Samtidigt menar han att vissa vinster som exempelvis gosedjur från populärkulturen skapar en koppling till samtiden. Här förs ytterligare en fråga fram kring hur förståelsen samt upplevelsen av kulturarv kan förändras genom inkluderingen av tivoli. Det skrivs fram som ”kulturarv av illusionen uppkommer med kulturarv som illusionen” (Trowell 2017, ss. 4–5). Med detta försöker författaren illustrera hur vi förstår historien beroende på urvalet som ständigt sker och formar framtidens bild av traditionen. Det blir en fråga om vad inom tivoli som kan eller bör inkluderas i kulturarvet.

Ytterligare en aspekt som påvisas i arbetet är hur moderniseringen av tivoli lämnar ting bakom sig och hur den möjligen åldrande publiken som länkar till kulturarvet nu byts ut samt hur detta kan påverka förståelsen av tivolitraditionen i framtiden (Trowell 2017, s. 7). Våra arkiv blir vår historia och förståelsen av oss för framtiden.

1.5.2. FORSKNING OM STADEN OCH STADSUTVECKLING

Platsar kulturen i den nya staden

I rapporten ”Platsar kulturen i den nya staden” som tillkom utifrån ett samarbete mellan Göteborgs Universitet, Göteborgs Stadsmuseum och kulturförvaltningen Göteborgs stad undersöks kulturarvets och den urbana kulturens roll i hållbar stadsutveckling. I rapporten som fokuserar på områdena Klippan och Lindholmen i Göteborg identifieras hur den fysiska miljön för kulturarbetare utgör en avgörande förutsättning för att över huvud taget kunna utöva många former av kulturell verksamhet. Exempelvis hur lokaler med låga hyror, äldre miljöer och historiska värden som förankrats i platsen bidrar med både praktiska förutsättningar men även

inspiration som kan hämtas ur ett rikt kulturarv och de äldre omgivningarna (Sörum et al. 2017, s. 2).

De lyfter även hur det idag saknas beslutsfattande instanser som representerar kulturarbetarnas intressen och att många kulturarbetare upplever att det är svårt att bli hörda när det kommer till stadsutvecklingen. På grund av detta menar författarna att det krävs en omvärdering av platser och befintliga kulturella praktiker som är kopplade till dessa, samt en djupare förståelse och ett större hänsynstagande till kulturmiljöer och det materiella och immateriella kulturarvet (Sörum et al. 2017, s. 61–62).

Från Lefebvre till Norrköping

En person som ofta dyker upp i samband med forskning om staden och stadsutveckling är den marxistiske filosofen och sociologen Henri Lefebvre. Hans arbeten rör sig inom flera olika områden såsom filosofi, sociologi, urbana studier och statsvetenskap men de hålls samman av en grundläggande revolutionär idé om en radikal samhällelig förändring för ett jämlikare samhälle (Purcell 2013, ss.144–145).

Inom aktuell forskning används ofta Lefebvres definition av rum och dess indelning i tre olika aspekter, nämligen *de rumsliga praktikerna*, *representationernas rum* och *rummets representationer*. De rumsliga praktikerna kan förstås som de materiella aspekterna och de vardagliga funktionerna i samhället. Alltså allt det vi uppfattar med våra sinnliga organ men även pågående faktiska handlingar och användning av rummets funktioner som ständigt skapar och omskapar rummet. Representationernas rum syftar istället på vår kulturella faktiska upplevelse av en plats som beror på tidigare erfarenheter och den meningsfullhet som med olika symboler knutits till platsen. Rummets representationer eller *det tänkta rummet* kan förstås som de föreställningar om stadens utformning som aktörer med reell makt såsom stadsplanerare och arkitekter framhäver genom olika språkliga eller symboliska handlingar (Brusman 2008 s. 38).

Dessa begrepp är enligt vår uppfattning användbara i undersökningen men de är onödigt likartade i namnen och något kryptiska. För att göra uppsatsen mer begriplig och för att underlätta när vi applicerar denna typ av indelning i materialet väljer vi därför att utgå från den snarlika begreppstriaden *matterscape*, *powerscape* och *mindscape*. Sociologen Maarten Jacobs (2006, ss. 8–9) beskriver hur

matterscape, powerscape och mindscape låter oss beskriva olika realiteter i rummet. Matterscape används för att förstå det fysiska rummets materiella dimensioner oberoende av våra kulturella eller subjektiva föreställningar. Powerscape förklarar landskapet i relation till den sociala verkligheten omkring oss, kulturella överenskommelser, traditioner, normer och regler samt maktrelationer mellan individer och institutioner. Mindscape syftar på en ”inre verklighet” hos medvetna varelser och hur landskapet upplevs beroende av våra värderingar, känslor och subjektiva föreställningar.

Ett aktuellt forskningsexempel där både Lefebvres rumsindelning men även matterscape, powerscape och mindscape har kommit till användning är avhandlingen *Den verkliga staden? Norrköpings innerstad mellan urbana idéer och lokala identiteter*. I avhandlingen som är skriven av fil.dr i kultur och samhällsstudier Mats Brusman (2008, ss. 208–210) undersöks hur idéer om urban kultur påverkar stadsutvecklingen i Norrköping. Begreppen matterscape, powerscape och mindscape kommer till användning i avhandlingen för att belysa hur hänsyn måste tas till vår upplevelse av staden på olika reella nivåer för att stadsutvecklingen ska vara så god som möjligt. Men även för att ringa in hur skilda inre livsvärldar och kulturella föreställningar kopplade till olika platser ofta kommer i konflikt.

Florida och den efterföljande kritiken

En annan person som ofta dyker upp i forskningssammanhang relaterade till staden och stadsutveckling är Richard Florida (2006, ss. 265–268) vars idéer som framhävs i boken *The Rise of the Creative Class* har haft en stark inverkan på samtida stadsutveckling. I boken framhåller han att städer bör sträva efter att bli attraktiva för de *kreativa klasserna* som han beskriver som en grupp människor som genom sin kreativitet bidrar till ekonomisk tillväxt. För att åstadkomma den ekonomiska tillväxten menar han att städerna bör anpassa områden som dessa grupper ser som intressanta att leva och bo i och som återspeglar de värderingar som gruppen förväntas ha. Han skapade även ett så kallat *kreativitetsindex* i vilken han framhäver relationen mellan ekonomisk tillväxt och kulturliv.

Florida har dock fått ta emot mycket kritik och sociologerna Catharina Thörn och Helena Holgersson (2014, ss. 23–24) beskriver hur olika forskare, konstnärer

och aktörer inom kulturlivet har kritiserat Florida för att ha reducerat kulturens kritiska roll till ett verktyg för ekonomisk tillväxt, vilket dessutom leder till en snedfördelning av demokratisk makt och inflytande över stadsrummets utformning.

Forskning om Gentrifiering

Det finns mycket forskning om staden och stadsutveckling som beskriver så kallade gentrifieringsprocesser. Enligt NE (2021a) förklaras gentrifiering som en successiv social förändringsprocess i stadsrummet som beror på en inflyttning av grupper med hög socioekonomisk status i områden som tidigare främst huserat människor av låg socioekonomisk status eller minoriteter. Inflytten av de ekonomiskt starkare leder till en upprustning av området samt en tillkomst av nya tjänster vilket resulterar i en stathöjning för området. Detta leder i sin tur till högre bostadspriser som följaktligen innebär att de ekonomiskt svagare grupperna blir tvungna att flytta.

Sociologerna Catharina Thörn och Helena Holgersson (2014, s. 20) använder gentrifieringsbegreppet för att ringa in de förändringsprocesser som idag pågår i Kvillebäcken i Göteborg där industrilokaler som används av entreprenörer och föreningar med mera rivs och ersätts med exklusiva bostadsområden. De menar även att detta projekt inleddes med en ”stigmatiseringskampanj” som gick ut på att beskriva området i negativa ordalag. En kampanj som skulle motivera nödvändigheten av ombyggnationen och vars egentliga syfte bottnade i ekonomiska incitament.

Vi ser det som relevant att lyfta fram detta forskningsområde eftersom det på många sätt belyser hur idéer som driver samhällsutvecklingen riskerar att stöta bort grupper vars röster inte är lika starka. Vi tror att begreppet och infallsvinkeln är användbart för att illustrera hur tivolitraditionen likt lokala företag och föreningar riskerar att försvinna om man inte tar extra hänsyn till dessa i stadsutvecklingen.

1.6 TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER

1.6.1. POLITISK DISKURSTEORI OCH LOGIKPERSPEKTIVET

Uppsatsen utgår i stort från ett poststrukturalistiskt ramverk. Denna idétradition är väldigt komplex och det finns många olika teoribildningar som lägger fokus på olika

aspekter inom traditionen. Gemensamt är dock en kritisk syn riktad mot fasta kategorier och en förståelse av olika ordningar, identiteter och praktiker som *kontingenta*, det vill säga icke naturligt bestämda och hela tiden föränderliga. Vi ser detta ramverk som relevant och applicerbart i denna uppsats eftersom det låter oss undersöka tivolitraditionen men även stadsutvecklingen utifrån en förståelse av dessa som konstruerade och ständigt föränderliga snarare än självklart och naturligt förekommande praktiker (Kallenberg 2016, s. 39). Dessutom innehåller ramverket ett flertal analytiska begrepp som vi funnit väldigt användbara för att ringa in och skapa en djupare förståelse för hur stadsrummet formas utifrån olika ideologiska utgångspunkter.

Vi har vidare valt att utgå från det som kallas för *politisk diskursteori* som är en riktning inom det poststrukturalistiska ramverket. Den politiska diskursteorin är dock även den väldigt innehållsrik och innefattar en rad olika analytiska begrepp. Så för att göra det tydligt för läsaren har vi valt att fokusera på vissa centrala begrepp inom riktningen men även några hämtade ur det som kallas *logikperspektivet* (Gunnarsson Payne & Öhlander 2017).

För att förstå dessa begrepp är det dock helt nödvändigt att först och främst klargöra vår förståelse av *diskursbegreppet*. Vår förståelse av diskursbegreppet är framförallt hämtad från Laclau och Mouffe (1987, ss. 60–61) som menar att diskurs kan förstås som ett sammanhängande meningssystem som sätter ramarna för vad som kan sägas och göras. Till skillnad från Foucaults förståelse av diskursbegreppet som endast menar att språket är diskursivt så menar Laclau och Mouffes (ibid.) att allt är diskursivt även handlingar och olika typer av praktiker och materiella fenomen. Alla former av objekt och handlingar ses till följd av detta som meningsbärande men även beroende av den specifika kontexten och dess relation till andra objekt och handlingar. I linje med det övergripande poststrukturalistiska ramverket ses även objekten och handlingarna som kontingenta (Gunnarsson Payne & Öhlander 2017, ss. 252–253). Att även materialitet ses som diskursivt innebär för övrigt inte att det fysiska objektet inte finns utanför diskursen. Det handlar istället om hur vi konstruerar mening kring ett objekt och hur objektet blir meningsbärande i den aktuella kontexten och i relation till andra objekt. Som till exempel hur en glaskula tillskrivs en viss mening när den finns i ett spåtält omgiven av andra tivolirelaterade

objekt. Laclau och Mouffe (1987, s. 61) menar på detta vis att objektet, som glaskulan i exemplet, är en avgörande beståndsdel i diskursen, tillsammans med språket och handlingarna.

Dessa diskursiva system skapas, upprätthålls och förändras genom *artikulationer*. En artikulation är en händelse då ett eller flera *tecken* inom en diskurs kastas om eller beskrivs på ett annat sätt. När detta görs skapas även en kedjereaktion då andra relaterade tecken inom diskursen även får en ny mening. Ett exempel på detta är hur förståelsen för vad staden är förändras om någon skulle artikulera vad landet eller förorten är. En artikulation är alltså ett försök att tillskriva mening till något inom en viss diskurs, vilket potentiellt inom en viss kontext eller historiskt sammanhang kan accepteras och förändra de andra elementen inom diskursen (Gunnarsson Payne & Öhlander 2017, ss. 257–258). I vår undersökning kommer artikulationsbegreppet till användning för att beskriva hur våra informanter beskriver stadsutvecklingen i relation till deras specifika referensramar, vilket i sin tur låter oss synliggöra de diskurser som de förhåller sig till. Det kommer även till användning för att synliggöra hur olika stadsbyggnadsideologiska ideal framhävs och beskrivs i förhållande till den samhälleliga kontexten

Vi hämtar även ett antal användbara begrepp från en gren inom den politiska diskursteorin som kallas *Logikperspektivet*. Det mest centrala begreppet inom denna gren är *logik* som kan förklaras som det som är avgörande för spelets sociala och politiska regler genom dess bestämmande över relationer mellan olika objekt, subjekt, normer och regler. Logikbegreppet delas vidare upp i *sociala logiker*, *politiska logiker* och *fantasmatiska logiker*. Sociala logiker kan beskrivas som de förgivettagna logikerna och studeras genom en undersökning av vilka normer och regler som råder i nuläget och vilka handlingar, praktiker och identiteter som faller inom detta normativa system. Politiska logiker används för att förstå hur förändringar sker över tid i dessa meningssystem och hur logikerna uppkommer genom maktkamp. Detta genom att en politisk logik ifrågasätter eller utmanar den förgivettagna sociala logiken. När detta sker kan logiken potentiellt förändras eller anta en ny riktning men det är viktigt att lyfta att denna typ av förändring inte är given. För att förklara *varför* en politisk logik uppkommer och vilken riktning den tar används fantasmatiska logiker. De fantasmatiska logikerna kan förstås som affektivt

laddade fantasier som driver människor till att investera eller knyta an till en viss idé, tro eller föreställning (Gunnarsson Payne & Öhlander 2017, ss. 266–268). Vi ser dessa tre begrepp som relevanta i vår undersökning eftersom det låter oss undersöka och analysera materialet utifrån flera olika infallsvinklar. Genom att använda sociala logiker kan vi lyfta fram *vad* som konstituerar det rådande läget i stadsutvecklingen i relation till tivolitraditionens situation idag. Politiska logiker låter oss ringa in den pågående maktkampen mellan tivoliägarna och aktörerna inom samhällsbyggnad. De fantasmatiske logikerna låter oss slutligen lyfta fram *varför* kritiken från tivoliirepresentanterna uppstår och *varför* stadsbyggnadsaktörerna utvecklar samhället i den riktning som de gör.

1.6.2. TRADITION

Enligt NE (2021b) är en tradition ”det mångdimensionella sociala arv som överlämnas från släkte till släkte”. Men det framgår även hur traditionsbegreppet kan delas upp i flera olika aspekter såsom exempelvis inre föreställningar och värderingar, verbala utsagor och texter, beteendetradition, institutionell tradition och föremålstradition.

Vi utgår från denna definition och indelningen i olika aspekter, men något vi vill lyfta fram är att vi liksom antropologen Kirsten Hastrup (2004, ss. 121, 134) vill uppmärksamma att traditioner hela tiden förändras och moderniseras. Men även att detta inte innebär att traditioner saknar djup eller betydelse eller att en tradition kan bli kollektivt erkänd hur enkelt som helst. Traditionen är nämligen sprungen ur vårt kollektiva minne och dessutom avgörande för en kulturs självförståelse eftersom det är i upprepningarna av traditionella praktiker och genom att minnas tillbaka som man skapar gemensamma förväntningar och en gemensam grund att utgå ifrån.

Med detta som utgångspunkt förstår vi tivolitraditionen som ett resultat av upprepade kulturella praktiker som över tid har etablerats och format traditionen. Samtidigt ser vi hur traditionen är under en ständig utveckling vilket blir påtagligt om man liksom Botterill (1997) lyfter fram förändringar såsom teknikens intåg som påtagligt har förändrat traditionens innehåll och karaktär.

1.7 MATERIAL OCH METOD

1.7.1 METODVAL

Materialinsamling och urval

Vi har samlat in flera olika typer av material i uppsatsen. Dels har vi genomfört fem intervjuer varav samtliga genomfördes i februari 2021. Av dessa gjordes fyra intervjuer med personer inom tivolibranschen och en intervju med en tjänsteperson inom stadsutveckling. Inom tjänstegruppen har urvalet baserats på om personen på något vis kunnat påverka eller har påverkat stadsutvecklingen i Göteborgs stad. I gruppen som utgörs av representanter från tivolibranschen har urvalet baserats på deras yrkestitel, eventuellt medlemskap i *Sveriges Tivoliägareförening* eller en nära koppling till traditionens utveckling i Sverige. Vi har försökt lägga fokus på de tivoliägare som rör sig i Västra Götaland, men vi har även inkluderat andra eftersom snarlika processer skapar svårigheter för tivoliägare i hela Sverige.

Vi har även valt att använda oss av dokumentet *Vision Älvstaden* som finns tillgängligt via Stadsutveckling Göteborgs hemsida för att framhäva ett konkret exempel på idéer som driver samtida stadsutveckling. Att vi valt just detta dokument beror på dess tydliga inverkan på stadsrummet i Göteborg men även eftersom vi med de tidsramarna vi haft har sett ett större värde av att på djupet studera ett centralt exempel snarare än att lyfta in flera dokument och göra en mer översiktlig analys.

Slutligen har vi även deltagit i två digitala lunchföreläsningar via Microsoft Teams om den pågående stadsutveckling i Göteborg under vilka vi kunde ställa ett begränsat antal frågor med hjälp av chattfunktionen till föreläsaren. Vi valde att delta då vi ville få in fler perspektiv från stadsutvecklare i Göteborg och eftersom ämnena var relevanta för vår undersökning. Eftersom materialet spelades in av arrangören och tillgängliggjordes efteråt har vi även kunnat ta del av det i efterhand via Stadsutveckling Göteborgs hemsida.

Intervjuer

I undersökningen har vi valt att använda oss av semistrukturerade intervjuer då vi inte enbart intresserar oss för *vad* som styr stadsutvecklingen utan *hur* styrningen

upplevs. Med hjälp av intervjuer som metod kan vi nå individens inre värld av tankar, värderingar, normer, drömmar och farhågor vilket ökar vår förståelse för upplevelsen av processen (Fägerborg 2011, s. 96). Intervjuerna har utgått ifrån en i förväg framarbetad intervjuguide indelad i teman för att stegvis föra samtalet djupare in i individens värld där frågor kring *vad* och *hur* varit centrala snarare än *varför* (Rennstam & Wästerfors, 2015 s. 29). Vi har också valt att göra två intervjuguider med något skilda frågor där den ena riktas till tivolirepresentanter och den andra till tjänstepersoner för att få ett material som bättre kan analyseras utifrån vårt syfte samt våra frågeställningar (bilaga 3 & 4). Intervjuerna har med tanke på den rådande situationen i samhället med restriktioner på grund av coronapandemin till största del utförts via telefonsamtal. En intervju är utförd via videosamtal samt två genom fysiska möten. De geografiska avstånden har också varit avgörande för utförandet av intervjuerna då vissa informanter befunnit sig långt bort från Göteborg.

I analysen av materialet har även hänsyn tagits till den “tredje närvarande” som kan ses som en osynlig publik vid intervjutillfälle. Denna osynliga publik kan påverka hur informanter uttrycker sina svar och vad som kan sägas genom att informanten förhåller sig till vissa stereotypa bilder av grupper i samhället. Under tillfällena har vi med detta i åtanke varit uppmärksamma på hur informanterna uttryckt sig. Hänsyn har också tagits till den förändrade social situation som intervjuerna via telefon samt digitala medel utgör till skillnad från de fysiska mötena (Fägerborg 2011, ss. 89, 93).

Digitala föreläsningar

Göteborgs Stads stadsutveckling höll under pågående arbete två digitala lunchföreläsningar som vi deltagit i. Dessa tillfällen kan liknas vid deltagande observationer då de närvarande tilläts ställa frågor vilket vi också gjorde utifrån oss som publik. I sammanhanget fanns ingen möjlighet att presentera sig och sina intentioner med deltagandet men då föreläsningarna finns att tillgå på Stadsutvecklingen Göteborgs hemsida är det med det ett offentligt material vilket innebär att deltagarna är medvetna om att materialet kan komma att användas i undersökande syfte. Vi vill dock uppmärksamma att vi som forskare genom att ställa frågor under tillfället delvis har påverkat materialet. Dock var dessa frågor helt

nödvändiga menar vi eftersom stadsutvecklarna med stor säkerhet inte skulle lyft synpunkter gällande tivoli i förhållande till stadsutveckling om vi inte hade frågat om det. Genom att utföra observationer kan vi få tillgång till kunskap om vad människor gör och hur de formulerar vad de gör vilket kan öka förståelsen av intervjuer som utförts och ge nya insikter om fältet som annars inte varit synliga (Pripp & Öhlander 2011, s. 114).

Dokument

För att skapa en förståelse för de idéer som präglar stadsutvecklingen i samtiden har vi valt att utöver intervjuer och observationer inkludera *Vision Älvstaden* i vårt material och väva in den i analysen. Som Helena Hörnfäldt (2011, s. 239) skriver är det, likt när man jobbar med andra typer av material, viktigt att ta hänsyn till och uppmärksamma i vilken kontext en skriftlig källa har tillkommit men även att försöka synliggöra den bakomliggande agendan och fundera över varför den kommit till och hur den är skriven. För att följa denna princip och ta hänsyn till kontexten så valde vi att inkludera en historisk bakgrund i vilken vi i breda drag förklarar händelseförloppet i stadsutvecklingen som lett fram till kontexten i vilken visionen skapades. Vi har även i vår läsning och tolkning av materialet försökt att uppmärksamma förgivettagna idéer som tycks motivera olika ställningstaganden och planeringsmässiga val. Detta samtidigt som vi varit uppmärksamma på hur texten är skriven och vilka begrepp som tycks centrala och särskilt värdeladdade.

Hörnfäldt (2011, ss. 239–240) menar att skriftliga dokument utgör goda källor för att få syn på kontexten, dominerande idéer och olika förändringsprocesser, vilket är den typen av information vi vill komma åt genom att analysera *Vision Älvstaden*. Tanken är att vi vill lyfta fram centrala idéer som tycks driva visionen för att på så vis ge ett exempel på ett aktuellt dokument som kan bidra med en förståelse för kontexten som tivolibranschen idag måste förhålla sig till.

Metod för tolkning och analys

För att tolka det insamlade materialet har vi främst hämtat inspiration från Sociologen Kathy Charmaz version av grundad teori. Framförallt har vi använt oss

av *kodning* vilket innebär att vi under genomgången och sorteringen av materialet delade in det i underkategorier och letade efter bärande teman som kunde tas vidare till analysen. Vi har likt Charmaz ansträngt oss för att hålla oss öppna inför materialet men samtidigt uppmärksammat hur vi som forskare tolkar och konstruerar olika teman för vidare analys och att dessa inte nödvändigtvis utgör objektiva kategorier eller sanningar (Rennstam och Westerfors 2015, ss. 33–34). Detta tillvägagångssätt har tillämpats på både intervjumaterialet men även på de texter som vi analyserat i uppsatsen. I båda fallen har vi försökt hålla oss öppna inför materialet och låtit oväntade aspekter och teman överraska oss vilket har resulterat i teman och ingångar som vi inte väntade oss när vi gick in i fältet.

Vi har även likt sociologerna Gubrium och Holstein i genomgången och tolkningen av allt insamlat material oberoende av materialtyp uppmärksammat växelspelet mellan *vad* och *hur*. Vilket innebär att vi dels har försökt undersöka vad det specifika sammanhanget, typen av insamlat material och kontexten den formulerades eller uttrycktes i konstituerades av. Men även hur informanterna uttrycker sig eller hur texterna formuleras för att skapa en förståelse för hur personerna bakom materialet navigerar och påverkas av olika kontextuella faktorer i uttryckssätt (Rennstam och Westerfors 2015, s. 53). Detta uppmärksammande har varit väldigt givande för oss framförallt eftersom metoden är väldigt kompatibel med våra teoretiska utgångspunkter. Den tydliga uppdelningen mellan vad och hur har låtit oss enkelt tillämpa logikperspektivet som på många vis används för att lyfta fram just skillnaderna mellan dessa aspekter i olika diskurser.

1.8 ETISKA HÄNSYNSTAGANDEN

I enlighet med god vetenskaplig sed är de intervjuade informanterna informerade om hur det insamlade materialet kommer att användas och i vilket syfte. De är också informerade om att materialet är anonymiserat, att det är sekretessbelagt, enbart kommer användas inom vår forskning samt att det står dem fritt att när som helst avbryta sin medverkan. Informanterna är också införstådda med att uppsatsen kommer publiceras och med det bli ett tillgängligt verk (Vetenskapsrådet, 2017 ss. 40–42).

I arbetsprocessen har vi utgått ifrån ett reflexivt förhållningssätt där vi är medvetna om att vår tidigare kännedom om fältet och på det sätt vi hämtat kunskap kan präglas av oss individer som forskare (Pripp 2011, s. 65–68).

I och med att tivolibranschen är en så pass liten bransch har vi valt att ge våra informanter därifrån könsneutrala namn för att upprätthålla anonymitetskravet (Vetenskapsrådet, 2017 s. 40). De kommer här efter att benämnas som Sam, Robin, Kim och Inge. Den intervjuade tjänstepersonen benämns som Kajsa.

2. RESULTATREDOVISNING

2.1. TIVOLITRADITIONENS PLATS I STADEN

Under detta inledande tema analyseras hur aktörer inom de två fälten tivoli och stadsutveckling ser på stadens platser utifrån sina skilda utgångspunkter.

2.1.1. PLATSBRIST

Av de tivoliägare och aktörer inom branschen vi talat med finns det en enighet kring hur tivolibranschen idag står inför stora utmaningar. Vi identifierade tidigt under fältarbetet att en av dessa utmaningar är att de i allt större utsträckning hamnar långt utanför stadskärnan när de besöker olika städer, ofta på någon idrottsplats eller grusplan. Ofta tycks detta bero på att de platser som använts tidigare omvandlats för att tillhandahålla andra typer av funktioner och aktiviteter. Detta är ett problem för branschen framförallt eftersom tivolibesökarna får allt större svårigheter att ta sig till evenemangsplatsen och för besökarna innebär detta en växande otillgänglighet, speciellt för de som inte har tillgång till bil menar flera av våra informanter. En av våra informanter Robin vars familj varit aktörer inom både tivoli och cirkusbranschen uttrycker det på följande vis:

Jag vet att både tivolin och cirkusar lidit mycket under det att man inte tillhandahåller plats mitt i stan längre. Utan att man tycker att man ska förpassa tivolin och cirkusar till ytterområden där dom inte syns. [...] Plus att till exempel en stad som Lund där man har haft södra lekplatsen som har varit upplåten till cirkusar och tivoli i alla år. Dom har liksom bara tagit bort den platsen och gjort nån slags kull-landskap där, som bara ser trevligt ut när man

kör förbi, men man kan liksom inte alls utnyttja det. Utan skulle det komma ett cirkus eller tivoli till Lund. Så finns det egentligen ingen cirkusplats eller tivoliplats.

Robin

I citatet framgår det hur ”kull-landskapet” som tillkom när parken renoverades förändrade förutsättningarna och omöjliggjorde för cirkus och tivoli att nyttja platsen. Parken hade tidigare utgjort en självklar, central och lättillgänglig plats mitt i staden och numera beskriver Robin hur de allt oftare förpassas till ytterområden där de inte syns. Detta är dock inget unikt för evenemangsplatser i Lund berättar Robin och beskriver vidare hur detta är en tendens som syns överlag i svenska städer.

Att på detta sätt beskriva dessa förändringar i stadsrummet som problematiska förstår vi som att informanterna artikulerar en politisk logik, alltså ett ifrågasättande av den rådande sociala logiken kring hur stadsrummet bör vara utformat. Genom själva problembeskrivningen artikulerar Robin en ny förståelse av den nuvarande stadsbilden som utmanar och potentiellt pekar ut en ny riktning i stadsutvecklingen där även tivoli och cirkustraditionen inkluderas som en betydelsefull tradition och en viktig kulturform för samtiden (Gunnarsson Payne & Öhländer 2017, s. 257, 266–267). Denna artikulation skapar samtidigt en kedjereaktion i vår uppfattning som öppnar upp för ett ifrågasättande av andra förgivettagna beskrivningar av vad de offentliga rummet bör innehålla. Såsom huruvida ensidiga tolkningar av barnperspektivet som så tydligt framhävs i de kulturpolitiska målen och i modern stadsutveckling riskerar en bortträngning av andra kulturella praktiker genom att som i detta fallet skapa en lekplats på ytan som tidigare använts av ambulerande tivolin och cirkusar (Kulturrådet 2021).

En annan informant inom den ambulerande nöjesbranschen som vi kallar för Sam beskriver hur många platser även försvunnit till följd av byggen men även olika typer av offentliga konstverk som tar mycket plats i anspråk. Sam säger följande om detta:

Det är ju egentligen en skrämmande utveckling. Den går fort! Jag ser ju från år till år när jag åker på mina marknader och festivaler att det har alltid hänt nånting, det byggs mer. Ja inte upplevelser men kanske konst och konstiga

grejer i städerna. Man får inte plats, man kommer längre å längre ut ur städerna.

Sam

Här artikuleras den pågående byggnationen och den offentliga konsten som något som upptar allt mer plats i det offentliga rummet som tivolit är beroende av. Likt beskrivningen av ”kull-landskapet” ser vi denna artikulation av den offentliga konsten som ett hinder som en politisk logik i motstånd mot den rådande sociala logik som reflekteras i det samtida stadsrummet (Gunnarsson Payne & Öhlander 2017, ss. 257, 266). När den offentliga konsten ställs mot en äldre tradition som tivolit uppkommer även frågor kring vilka kulturformer och praktiker som får ta plats i det offentliga rummet och vem som har makten att avgöra detta i vår uppfattning. Enprocentsregeln som tidigare endast innefattade konstnärlig gestaltning inkluderar sedan 2018 även kulturarv vilket i vår uppfattning borde innebära att traditioner likt tivolit även borde inkluderas (Statens Konstråd 2021).

En annan informant Kim som varit med och anordnat tivoli och marknader i Göteborgsområdet och framförallt i Lundby delar samma uppfattning och beskriver hur det förr funnits flera större torg där marknader, tivolin och evenemang kunnat anordnas men att dessa successivt blivit färre och färre. Detta framhäver även Sam som hävdar att det blir allt färre torg och grönutrymmen i städerna vilket informanten menar beror på att de större aktörerna ”ser pengar i att bygga så mycket som möjligt”. Dessa förändringar av stadsbilden tycks enligt våra informanter vara en problematik som skett gradvis och som mer och mer tränger ut traditionen i stadens periferi. Man skulle kunna förstå detta som en form av gentrifieringsprocess såsom den beskrivs av Thörn och Holgersson (2014, s. 20) på så vis att det nya stadsrummet främst tycks gagna nyinflyttade människor med hög socioekonomisk status medan tivolitraditionen trängs undan. Dock vill vi framhäva att detta inte tycks vara en vilja hos alla stadsutvecklare och Kajsa som vi pratade med framhävde tydligt att hon arbetade för att motverka denna form av exkluderande processer. Hon beskriver dock hur ekonomiska incitament ibland får överhanden men att de aktivt arbetar med att uppvärdera sociala och kulturella värden för att detta ska undvikas.

Längre tillbaka i tiden var dock inte denna typ av bortträngning ett problem för ambulerande tivolin och cirkusar. Robin beskriver denna process på följande vis:

Ja det var ju bättre på 50- 60-talet, helt klart! Men sen har det successivt gått mot detta. Den tiden som jag reste på 80-talet. Då var det redan sådär att man fick ibland ligga långt ute på nån idrottsplats långt utanför stadskärnan. Så var det inte förr. Förr var det också så här att fram till 1950-talet ungefär. Så reste ju både tivolin och cirkusarna med järnväg. Så dom kom ju liksom inte med tunga lastbilar. [...] Och ja på den tiden var det mycket inne i stadskärnan, på torget eller i nån park.

Robin

Det förflutna 50 och 60-talen artikuleras här som en ”bättre” tid då det var en självklarhet för tivolit att de fick plats i stadskärnan. Men Robin artikulerar även att förändringarna i stadsrummet som har skett sedan dess har inneburit ett tilltagande problem som idag har försatt branschen i en svår situation. Vi förstår dessa artikulationer som en del av samma politiska logik som vill främja tivolibranschens intressen. Och genom att beskriva en svunnen och bättre tid artikulerar Robin i vår uppfattning en bild av ett samhälle som han tycks vilja återgå till som en protest mot det nuvarande samhället och stadsrummet (Gunnarsson Payne & Öhlander 2017, ss. 266–267). Att han beskriver att det gått utför sedan 70-talet skulle även i vår uppfattning kunna förstås som ett resultat av marknadsideologin och de förtätningar av stadsrummet som sedan dess har gjort allt större avtryck i stadsutvecklingen (Brusman 2008, ss. 22–24).

2.1.2. DEN TÄTA BLANDSTADEN

För att få syn på hur dessa förändringsprocesser verkar i dagsläget ska vi lyfta fram och analysera ett antal aktuella exempel ur *Vision Älvstaden* för att ge ett konkret och tydligt exempel på olika logiker som driver och motiverar modern stadsutveckling i Sverige.

I visionen framhävs ett stadsbyggnadsideal som de kallar för ”blandstaden”. Detta syftar på ett stadsrum där det skapas mycket möten, där människor rör sig mycket och där bebyggelsen har en hög ”täthet”. Tätheten ska bidra med en ”levande” och ”attraktiv” stadsmiljö och där flera olika funktioner ska vara lättillgängliga till fots och med cykel och inte enbart vara möjliga att nå med bil (Göteborg Stad 2012, ss. 34–35).

I och med att denna vision av en ”tät” stad börjat bli en realitet på många ställen i Göteborg, men även att detta ideal stämmer väl överens med vår förståelse av det täthetsideal som växt fram sedan 90-talet i Sverige, så ser vi visionen som en tidigare politisk logik som i samtiden övergått i en social logik som upplevs som självklar och oundviklig (Brusman 2008, s. 24; Gunnarsson Payne & Öhlander 2017, s. 266–267). I Frihamnen och på Backaplan innebär denna omvandling att de stora ytorna successivt kommer att försvinna vilket innebär att de aktiviteter och verksamheter som använt sig av ytorna kommer behöva hitta nya platser. Backaplan i Göteborg som tidigare har använts för tivoli (se Bilaga 5) kommer exempelvis omvandlas till område med ”tätt och blandat innehåll” vilket innebär att denna typ av verksamhet inte kommer bli möjlig på dessa ytor längre (Göteborg Stad 2012, s. 43). Dessa ytor beskrivs även i visionen som ”outnyttjade” eller som ”barriärer” vilket vi ser som artikulationer som används för att motivera den pågående förändringen. Dessa artikulationer ser vi som en del av en politisk logik som ger intrycket av att platserna saknar aktivitet och liv i dagsläget vilket måste rättas till genom att skapa den blandstad som visionen målar upp som eftersträvansvärd (Göteborg Stad 2012, s. 16; Gunnarsson Payne & Öhlander 2017, s. 257). Liknande artikulationer återkommer för övrigt även hos olika aktörer inom stadsutveckling där exempelvis stadsarkitekten Björn Siesjö (2020) som under ett föredrag beskriver ytorna som ”illa använda”.

Trots denna täthet artikuleras dock även vikten av grönska och grönområden och de framhäver att de vill fortsätta med Göteborgs tradition av att anlägga parker som ska skapa attraktionskraft och erbjuda platser för återhämtning och rekreation. Men även att det i dessa parker samt torg, gator och kajer måste finnas plats för aktivitet och utrymme för olika kulturhändelser och installationer (Göteborg Stad 2012, ss. 15, 23). Angående torgen som bland annat vår informant Kim menade att de försvunnit allt mer så säger processledaren inom stadsbyggnad Birgitta Lööf (2021) när hon får en fråga om detta att torgen måste finnas kvar eftersom de ”karaktäriseras av en viss öppenhet” och kan nyttjas för exempelvis evenemang och politiska samtal. Lööfs (2021) yttrande tycks vara i linje med de artikulationer kring torg som beskrivs i *Vision Älvstaden* men Kims sätt att artikulera den pågående processen tycks måla upp en annan bild (Göteborg Stad 2012, s. 15). Vi tolkar detta som att de utgår från

olika politiska logiker som de stöttar upp med fantasmatiska logiker, alltså känsloladdade föreställningar, för att motivera sin egen bild av den förändrade och tillblivande stadsbilden (Gunnarsson Payne & Öhlander 2017, s. 268). Man skulle även kunna förstå det som att de utgår från olika mindscapes. Det vill säga att deras inre och subjektiva föreställningar om platsernas inte är helt kompatibla vilket resulterar i olikartade ställningstaganden (Jacobs 2006, ss. 8–9).

I *Vision Älvstaden* finns det alltså ett mål om att skapa stora grönytor men även att möjliggöra för olika former av kulturutövanden och praktiker som är beroende av större ytor överlag (Göteborg Stad 2012, s. 23). Men om dessa ytor ska bli lämpliga för tivoli krävs dock en medvetenhet för vilka krav tivoliverksamheter ställer på platserna och som flera informanter beskriver så tycks detta inte vara fallet överlag i Sverige när liknande platser utformas. Tjänstepersonen Kajsa som vi intervjuade medgav att de inte varit i kontakt med aktörer inom tivoli eller annan ambulerande nöjesverksamhet alls men att de arbetade aktivt med att försöka nå grupper som dessa som riskerar att förbises. För att en plats ska vara lämplig för tivoli beskriver Sam som arbetar inom branschen att det måste finnas gott om utrymme för attraktioner och karuseller, möjlighet för lastbilar att ta sig in på platsen och parkera samt en närhet till goda kommunikationer. Ofta är detta dock inte fallet och Sam beskriver hur de har tvingat anpassa sig till allt mindre ytor med sämre förutsättningar när de väl får komma in i städerna. Trots att det framgår i *Vision Älvstaden* att de strävar efter att skapa stora evenemangsytor så menar dock tjänstepersonen Kajsa som vi intervjuade att det lades större vikt vid planeringen av större ytor överlag tidigare i Göteborgs historia och att man då värdesatte dessa högre, hon säger följande:

Där tror jag att vi var bättre på det förr. Alltså längre tillbaka när man kunde värdesätta parker, friyta och torg i större utsträckning. Nu är det ju väldigt mycket som ska samexistera på en väldigt liten yta för att vi ska kunna höja exploateringen så mycket som möjligt. Bygga så mycket som det går på en plats.

Kajsa

Det handlar alltså mycket om effektivisering på olika plan både ekonomiskt men även en effektivisering av antal möjliga aktiviteter på en plats. Kajsa beskriver även hur det finns en viss kortsiktighet och en viss tendens av att ”bocka av” olika krav snarare än att arbeta mer aktivt med frågorna. För att motverka detta beskriver hon hur det bör läggas en större vikt vid uppmärksammandet av långsiktiga negativa effekter såsom kostnader för utanförskap och brist på kultur.

Denna kritik mot ensidig effektivisering och kortsiktighet tolkar vi som att Kajsa artikulera en politisk logik mot den sociala logik som härrör ur marknadsideologin som på många sätt sätter ramarna för hennes och andra stadsutvecklars arbete. Kajsa tycks artikulera hur hon vill förändra det alltför ensidiga arbetsättet som tar för lite hänsyn till sociala och kulturella värden och att dessa aspekter borde värderas högre överlag (Gunnarsson Payne & Öhlander 2017, ss. 266–267). För en god stadsutveckling behöver man enligt henne hela tiden göra en avstämning mellan det kortsiktiga och det långsiktiga samtidigt som man följer upp arbetet kontinuerligt. När det kommer till dessa större ytorna beskriver hon även hur det förmodligen hade bevarats mer om man hade låtit de kulturella och sociala värdena få kosta det som de egentligen är värda. Som det ser ut nu går dock tätheten ofta före för att minska kostnaderna, även om det absolut tycks finnas en vilja att möjliggöra för all typ av kulturell verksamhet. Kajsas reflektioner bär i vår uppfattning många likheter med slutsatserna som dras i *Platsar kulturen i den nya staden* i vilken de framhäver att man i stadsplaneringen behöver bli bättre på att värdesätta befintliga praktiker och platsernas betydelse högre samt öka förståelsen för traditioner och kulturarv för att åstadkomma en god och hänsynstagande stadsutveckling (Sörum et al. 2017, s. 61–62).

Att man ska ta tillvara på kulturhistoriska värden i planeringen av den nya staden framgår i *Vision Älvstaden*. Men det framgår även att kulturen ska fungera som en drivkraft mot en ”utpräglad kunskapsekonomi” och motor för tillväxt samt göra Göteborg attraktivt nationellt och internationellt (Göteborg stad 2012, s. 18). Dessa artikuleringar verkar i vår uppfattning inte alltid vara helt kompatibla. Och att beskriva kulturens roll som en motor för ekonomin liknar i vår uppfattning den kultursyn som Florida (2006) framhäver och känns typisk för den rådande marknadslogiken som på många vis präglar samtida stadsutveckling. Kajsas

artikulationer om hur ett alltför stort fokus på de ekonomiska aspekterna kan resultera i negativa verkningar för kulturella och sociala värden tycks dock visa på att det finns en kritik mot detta även inom den samtida stadsutvecklingen.

2.2. ETT FOLKNÖJE

Under detta tema framhäver vi hur tivolits aktörer beskriver traditionen och framförallt hur det på olika sätt framhävs som ett folknöje i kontrast mot de stora nöjesfälten.

2.2.1. ATT ROA SIG FÖR EN BILLIG PENG

Under vårt fältarbete tycks flera av representanterna från tivolibranschen vid ett flertal tillfällen nämna att tivoli är ett ekonomiskt överkomligt alternativ till de större nöjesfälten och andra evenemang med dyra inträden. Men även att de såg tivolit i sig som en kontrast och motpol till dessa stora och framgångsrika nöjesparker. Sam beskriver exempelvis hur gäster behöver kunna ”roa sig för en billig peng” och det tycks finnas en stolthet bakom att kunna erbjuda dessa kulturella upplevelser till grupper som inte annars har ekonomin för att besöka större nöjesparker som Gröna Lund eller Liseberg. Kim lyfter också denna aspekten och beskriver hur det bästa med tivoli är att man inte behöver lägga 120 spänn i entré och berättar följande om när staden anordnade ett mindre tivoli i Göteborg:

Det var ju frientré på alltihop, vilket gjorde att alla grejer som valts ut, karusell, hoppborg och allt det här. Det var ju fri entré på det. Vi kände det att det var en rolig grej att erbjuda. Och barnfamiljerna hade möjlighet till fri entré och det enda som kostade nåt det var ju lotterier och fika och så.

Kim

I kontrast till detta lyfter flera av representanterna från tivoli hur de stora nöjesfälten som Liseberg är för dyra för många människor och både Kim och Sam framhäver hur tivolit blir en plats där alla kan få underhållning och tillgång till spännande upplevelser. Sam säger exempelvis följande:

För det e som jag sa, det är en samhällsklassfråga. Det är dom som bor i Jönköping, i förorterna, arbetarområdena. Dom har inte råd att ta sig till

Göteborg. Dom har inte råd att ta sig till Liseberg eller Gröna Lund eller dom större parkerna. Jag tror att det är viktigt att dom förstår att vi... Vi gör det för att vi tycker vi gör nåt gott! Jag tror att dom behöver se att vi fyller en funktion i samhället.

Sam

Vi förstår denna beskrivning som ett sätt att artikulera tivolit som mer ekonomiskt tillgängligt i jämförelse med nöjesfälten vilket samtidigt skapar en bild av nöjessfälten som dyra och oåtkomliga för ekonomiskt svagare grupper. Vi ser även detta som en del av en politisk logik där tivolirepresentanterna utmanar de samtida nöjesfälten genom att beskriva dessa som exkluderande vilket samtidigt målar en bild av tivolibranschen som närmare folket, mera ekonomiskt tillgängligt och nödvändig för att tillgängliggöra kultur för alla (Gunnarsson Payne & Öhlander 2017, ss. 266–267). Denna artikulation av tivolit som mer ekonomiskt tillgängligt berättar även hur de tycks försöka nå så många grupper som möjligt men att de lägger ett fokus på att tillgängliggöra upplevelser för mindre betalningsstarka grupper som annars blir utan denna form av upplevelser. Detta blir extra tydligt i följande citat:

Det spelar det ingen roll om du är gul, grön, svart, lila. Var du kommer ifrån, vilken världsdel eller vilket parti du röstar på. Hos oss kan du bara ha roligt![...] Men vi ser ju också att dom som behöver det mest, det är kanske inte dom som har de ekonomiska förutsättningarna. Det finns mycket ny kultur i Sverige, som arbetar hårt, dom älskar tivoli. Ja dom som har det tuffast ekonomiskt det är dom som gillar tivoli, det gör ju även dom andra också det är inte det. Men asså dom, det är dom vi arbetar med.

Sam

Det tycks även i dessa formuleringar finnas en känslomässig botten som kan förstås som de fantasmatiske logiker som driver frågan framåt. Alltså ett *varför* snarare än *hur* de artikulerar sig på ovanstående vis. I citatet ovan menar vi att artikulationen kring hur det inte spelar någon roll vem man är och hur man främst arbetar för att hjälpa ekonomiskt utsatta grupper tycks böttna i en grundläggande känsla för rättvisa. Denna känsla förstår vi som en fantasmatisk och känslostyrd logik som förklarar varför informanten över huvud taget vill uttrycka sig på detta vis och

investera kraft i den. Utöver denna känsla för rättvisa kan vi också tänka oss att det hos Sam och många andra som varit inom branschen hela sina liv finns vissa emotionella och personliga kopplingar till traditionen i sig som motiverar ställningstagandet (Gunnarsson Payne & Öhlander 2017, ss. 267–268).

2.2.2. EN OPOLERAD BRANSCH

Flera av representanterna från tivolibranschen framhäver även en syn på tivolit som opolerat i jämförelse med dagens stora nöjesparker som de idag menar är för polerade. Sam beskriver exempelvis följande angående tivolidirektörens arbete:

Den som e smutsigast å skitigast det är alltid tivolidirektören, för det är alltid han som hoppar in i karusellerna när dom har stannat. Det är alltid han som står och kör kranbil för att det ska byggas på platserna och allting och sånt. Och samtidigt så ska han ha en ren skjorta när man öppnar.

Sam

Vi ser det som att Sam beskriver tivolidirektörens arbete som smutsigt och skitigt för att illustrera hur tivolit har en plattare och mindre toppstyrd organisationsform än vad de stora nöjesfälten har, men även för att framhäva en mer jämlik och folknära bild av tivolit. Robin framhäver en snarlik bild av tivolit som en motpol till nöjesfälten och beskriver det som ett ”kulturmörker” när nöjesfältet Gröna Lund som tidigare ägdes av den gamla tivolifamiljen Lindgren köptes upp av storägare inom kedjan Clas Ohlson. Men även att nöjesfältet efter detta uppköp har tappat sin koppling till tivolitraditionens mer ”primitiva” karaktär. Robin säger även att Liseberg visserligen är ”festligt” men att det är ”för fint” och att han tycker att det är charmigare med den opolerade känslan som finns inom tivolitraditionen.

Vi ser dessa artikulationer som en del av en övergripande politisk logik vars mål är att främja tivolibranschen i samtiden samt bredda tillgången till denna typen av traditionell folklig kultur. Detta genom att artikulera en bild av tivolit som folknära, jordnära och jämlik utmanas den sociala logik som idag framförallt främjar de större och ekonomiskt starkare nöjesfälten (Gunnarsson Payne & Öhlander 2017, s. 266–267). Deras beskrivning av tivolitraditionen kan även förstås bättre i ljuset av Botterils (1997) analys av skillnaden mellan de historiska och de moderna

nöjesfälten och hennes användning av amusementscapebegreppet. Vi tycker nämligen att vi ser många likheter mellan Botterils (1997, s. 147) illustration av hur det tidiga amusementscapet som präglas av en mer folklig karaktär med inslag som skiljer sig mycket från de stora nöjesfälten som hon beskriver. Denna karaktär som mer folklig och ursprunglig tycks vara något tivoli-representanterna vill ta fasta på och bevarandet av denna karaktär tycks vara en viktig aspekt som motiverar hur tivoli-representanterna artikulerar sig om dess funktion och värde.

Den opolerade och folkliga karaktären hos tivolitraditionen som framhävs av tivoli-representanterna har dock inte endast positiva effekter. Flera av tivoli-representanterna lyfter även att de upplever att städerna ibland tycks vara negativt inställda till tivoli och att de ofta motarbetas till följd av en negativ syn på tivoli. Sam beskriver detta på följande vis:

Vissa städer [...] man ska ha dom snyggaste husen, finaste torgen, finaste... Det ska va fint överallt! Och då passar kanske inte ett nöjesfält in.

Sam

Och Robin som tycks dela samma uppfattning om stadens inställning till tivoli berättar detta:

Dom motarbetar istället och man vill inte ha ståhej och man vill inte ha affischer uppsatta och man vill liksom ha lugn och ro. Och inte massa tingeltangel i städerna.

Robin

Här artikuleras städerna som snygga, fina och lugna medan tivolit blir en motpol av ståhej och tingeltangel som inte passar in i stadsbilden eller till och med motarbetas. Dessa artikulationer skapar i vår mening en tydlig skiljelinje mellan tivolit och staden genom att informanterna beskriver hur deras opolerade karaktär inte tycks vara kompatibelt med städernas estetiska ideal och ordningsregler. Även dessa artikulationer ser vi dock som en del i den politiska logik som vill främja traditionen genom att vi utifrån dessa förstår hur traditionen befinner sig i en utsatt situation (Gunnarsson Payne & Öhlander 2017, s. 257, 266–267).

2.2.3. KULTUR FÖR VEM?

Det är även viktigt att förstå vilken den rådande sociala logiken är som tivoli-representanterna utmanar och som vi hävdar i större mån gynnar de stora nöjesfälten. Som vi ser det bottnar denna sociala logiken i det postindustriella samhällets politiska klimat och framförallt marknadsideologiska tankegångar om tillväxt, globalisering och marknadsanpassning (Gunnarsson Payne & Öhlander 2017, s. 266). Men även Floridas (2006) tankar kring den kreativa ekonomin och kulturens ekonomiska roll i samhället tycks vara en del av logiken enligt vår uppfattning. Denna sociala logik menar vi främjar de redan resursstarka branscherna som effektivt kan generera kulturella upplevelser som skapar långsiktig ekonomisk vinst och attraktivitet för staden. Logiken tycks även ha gjort ett visst avtryck i *Vision Älvstaden* i vilken vi bland annat kan läsa att kulturen är en drivkraft som ska generera ”områdesutveckling, tillväxt, jobb och nya produkter”, vilket bör vara svårare att åstadkomma för en branch som inte har en fast punkt i någon specifik stad i och med dess ambulerande karaktär (Gunnarsson Payne & Öhlander 2017, ss. 266–267).

Men vad händer då med ekonomiskt svaga gruppers tillgång till tivoli eller nöjesfältsupplevelser om traditionen skulle försvinna? I *Vision Älvstaden* (2012, ss. 18, 25) lyfter de att ”det ska vara attraktivt att tillbringa fritiden i staden” men även att detta kräver en god tillgänglighet till kultur. Denna tillgänglighet till kultur är central i dokumentet, men även ett tillvaratagande av traditioner samt ett fokus på barnperspektivet och barnens tillgång till kulturella uttryck och kreativitet. Det finns alltså en tydligt nedskrivna ambition att tillgängliggöra kulturen vilket artikuleras i dokumentet. Denna beskrivning i visionen ser vi som en politisk logik som ännu inte nått ända fram men som pekar riktningen mot ett önskvärt scenario som präglas av en god och jämlik tillgång till kulturen och traditionella praktiker. Denna politiska logik tycks dock motarbetas genom att den rådande sociala logiken kring effektivisering och ekonomiska drivkrafter som gör ett stort avtryck i visionen tar överhanden. Det vill säga den logiken som driver förtätningen av staden och framförallt möjliggör för de kulturella praktiker som kan fungera som en motor i Floridas (2012) kreativa ekonomi (Gunnarsson Payne & Öhlander 2017, s. 266–267). Som vi skrivit tidigare finns det dock kritik mot detta även hos stadsutvecklare som

exempelvis Kajsa som menar att man måste arbeta för att hela tiden uppmärksamma vilka traditioner och kulturella praktiker som riskerar att förbises i stadsutvecklingen. Men även att skapa vägar för att dessa aktörer ska få en faktiskt möjlighet att påverka hur stadsrummet utformas.

2.3. SKAPA GLÄDJE

Under detta tema lyfter vi fram hur glädjeskapande platser artikuleras olika beroende på vilka tecken du fäster där på genom din samtida förståelse för vad en plats är.

2.3.1. TIVOLIGLÄDJE

De representanter från tivolibranschen vi intervjuat upplevs enhälliga i sin vision av att skapa glädje hos alla sina besökare samt hur detta bör göras. Vår informant Sam beskriver det på detta målande sätt:

Det är något speciellt med tivoli, det finns inget bättre än att se människor komma till nöjesfältet. Roa sig, äta popcorn [...] åka karusell. Man ser att dom blir kära eller man ser att dom vinner en nalle. Glädjen av att roa människor är speciell för oss alla tivolimänniskor.

Sam

Här kan vi börja få en förståelse för hur denna glädje skapas hos folket enligt kulturutövarna. Även i övriga intervjuer samt kontakter vi knutit under arbetets gång är känslan verkligen att tivoli förknippas med glädje. Som till exempel under två digitala lunchföreläsningar som hölls av Göteborgs Stads stadsutveckling med föreläsare från Stadsbyggnadskontoret (Löof 2021; Svensson 2021). Spontana skratt, fniss och leenden verkar uppstå vart vi än vänder oss. Detsamma gäller för övriga kontakter tagna med tjänstepersoner inom stadsutveckling samt representanter från kulturförvaltningen men även representanterna själva inom tivolibranschen reagerar med glädje när vi hör av oss. Glädjen går som en röd tråd i upplevelsen kring tivoli.

Denna glädje kan enligt oss ses ur de fantasmatiska logikerna där känslomässigt laddade föreställningar agerar drivkraft åt människors investering i olika idéer och projekt (Gunnarsson Payne & Öhlander 2017, s. 266). Det blir fantasier av att kunna skapa glädje hos sina besökare som ger drivkraft åt tivolimänniskornas handlingar. Tivolibranschen med sin förening *Sveriges*

Tivoliägareförening har gemensamt en vision kring detta behov av glädje hos folket, hur den skapas och varför deras överlevnad med det blir viktig. Så här beskriver Sam visionen:

Vi vill se oss som kulturbärare som förgyller den grå vardagen för gemene man som står på ett industrijobb, bor i en lägenhet, inte kommer ut. Då kommer vi med våra lysande lampor och magiska målningar, trevlig personal som serverar. Och vill du inte kasta boll för tio kronor behöver du inte det. Du kan stå i tio timmar och titta på oss när vi jobbar där inne. Jag tror att det är viktigt.

Sam

Det ses som viktigt att få bryta av den grå vardagen och komma ut från inne. Där jobba och bo är likställt med inomhusaktiviteter och tivoli kan erbjuda en kontrast till detta. Du behöver alltså ta dig ut vilket i sig ses som av värde. När tivolit sen kommer med sina lysande lampor och magiska målningar erbjuder de denna välbehövlige flykt. Flykten från det grå till glädjen och den ska inte behöva kosta. Det återges också tydligt vilka de upplevda besökarna är då det artikuleras att det är industriarbetare boende i lägenheter. De båda tecknen industriarbetare och lägenhet får en betydelse i relation till varandra där en diskurs återskapas möjligen som en klassfråga. En ökad förståelse ges också genom artikulerandet av att det inte ska behöva kosta. Vi kan därmed få en ökad förståelse för målgruppen genom dessa benämningar (Gunnarsson Payne & Öhlander, 2017 s. 257). Möjligen ses också just denna målgrupp som i större behov av att få känna glädje i vardagen.

Om vi genom de fantasmatiske logikerna kan förstå varför tivolimänniskor drivs till sina handlingar för överlevnad kan vi genom de sociala logikerna förstå vad som ger detta perspektiv. Vad det är som gör att tivolibranschen förstår sig som glädjespridare (Gunnarsson Payne & Öhlander, 2017 s. 266). Kim beskriver ett minne från ett arrangemang i Flunsåsparken där Göteborgs stad bekostat karuseller och hoppborgar. Ett arrangemang riktat till barnfamiljer och där en pappa kommit fram med dessa ord:

’Nu måste jag säga så här. Jag är mycket tacksam för den här dagen med mina två pojkar som varit här ett tag. Nu har vi haft skitroligt [...] men det har inte

kostat mig mer än lite fika och ska jag ha gjort det här med mina barn på Liseberg så hade jag inte kommit undan med en tusenlapp'

Kim

Kim beskriver den lyckan som tycks synas hos pappan och barnen men upplever samtidigt att den känslan finns hos flera besökare bara att de inte kommer fram och berättar det som pappan i exemplet ovan. Tivolimänniskornas upplevelse är alltså att de skapar glädje redan idag och att det med det inte bara är en fantasi för framtiden. De befäster den fantasmatiske logiken om att vilja skapa glädje genom den sociala logiken där de ser att de faktiskt skapar glädje redan idag. Liknande berättelser uppkommer också i intervjuerna med Sam och Robin där de säger sig se glädjen i sina besökare när de är ute på sina evenemang.

När vi har byggt ett tivoli så vill vi ju faktiskt att folk kommer och roar sig, gläder sig och förlustar sig för en billig peng [...] när vi väl är där så hör vi ju våra gäster, att dom är glada [...] dom tycker att nu händer det något. Dom går ju och väntar på att tivolit kommer till staden att det liksom händer något.

Sam

Återigen blir det också tydligt att denna glädjen inte ska behöva kosta för folket. Alla ska få glädja sig och roa sig oavsett inkomst och betalningsförmåga samt hur viljan finns där att fortsätta göra detta även i framtiden. Vi kan också börja se den glädjen som tycks finnas även inom branschen i sig. Där deras egna glädje är beroende av att kunna fortsätta skapa glädje hos andra. Kanske är det också här någonstans vi kan börja skönja en möjlig politisk logik, för även om glädjen är det som förmedlas tydligast märks emellanåt en bekymrad eftertänksamhet. Genom sina föreställningar om framtiden finns det möjligen en önskan att få deras överlevnad politiserad då det är så förändring sker över tid (Gunnarsson Payne & Öhlander, 2017 s 266). För även om tivoli genomsyras av glädje ligger där en känsla som inte ryms inom denna artikulering. I diskussionen kring tivolibranschen idag uttrycker en av informanterna det så här:

Men det kommer alltid att finnas både tivoli och cirkus och det är för att det är sådana här grejer som på nått sätt är ursprungligt och som drar till sig folk. Det

finns en attraktionskraft i det. Det är festligt, det är roligt, det är ljus och det är glatt och det är skrik och stöj. Det finns alltid ett behov av det.

Robin

Robin talar om en bransch i kris men som kommer göra allt för att överleva då de ser att de behövs. Denna bekymmersamma underton att de inte ska få fortsätta sprida glädje hänger med i alla våra intervjuer inom tivolibranschen. En rädsla över att de ska försvinna och samtidigt ett enormt driv för sin kultur.

2.3.2. GLÄDJESKAPANDE MÖTEN

För att förstå denna underton vill vi se till vad stadsutvecklingen i Göteborg uttrycker kring platser för evenemang samt deras version av glädjeskapande möten. I *Vision Älvstaden* står det bland annat att det ska skapas offentliga rum med plats för sociala och kreativa möten samt hur dessa är “oumbärliga för en vital demokrati” (Göteborg stad 2012, s. 14). Det ska vara mötesplatser som kan användas dygnet runt samt under hela året med interkulturella och generationsöverskridande möten samt en plats där människor samlas för både planerad och spontan lek, rekreation, vardagsliv och kulturhändelser. Dessa platser ska variera i storlek inom staden för ett vidgat utbud och möjlighet till deltagande. Visionen syftar också till att få fler delaktiga i utvecklingen av områden och ge företräde till aktörer med kunskap kring hur en modern blandstad ska byggas (Göteborg stad 2012, ss. 14–15). Ett sätt att problematisera detta är att samtidigt se till vad som sägs om barriärer i staden. I visionen uttrycks bland annat parkeringsplatser och avstängda samt outnyttjade ytor som barriärer och därför står inför ett behov av att omgestaltas till att bli en del av innerstaden. Så även om stadsutvecklarna syftar till att skapa ett bredare utbud av ytor och platser verkar det finnas vissa platser som inte ryms i den nya staden. Både Backaplan och Frihamnen i Lundby är sådana ytor med mycket asfalt och som delvis är avstängda samt sägs vara outnyttjade. Platser som idag skulle kunna upplåta tivoli i stor skala och med det fungera som sociala mötesplatser för lek, spontanitet och glädje vilket ryms under visionens mål att skapa en stad för alla (ibid.). I diskussionen kring platser och medborgardialoger och vem som får eller kan styra dess innehåll svarar vår informant från tjänstesektorn så här:

Det här var ju någonting som identifierades när vi jobbade med Älvstaden och den dialogen. Så fanns det ju en oro kring egentligen all typ av utveckling men också en positiv inställning till att det händer saker och ting. Men när man liksom såg att, ja men när det byggs nytt så måste det finnas plats för verksamheter där det inte kostar så mycket till exempel. Att man ska känna att det fortfarande finns liksom en innerstadsbebyggelse där man känner sig hemma och vara som man är oavsett vilken inkomst och bakgrund man än har.

Kajsa

Det verkar som att stadsutvecklarna och tivolibranschen trots allt har en gemensam syn på och vision för platser inom staden. Trots det riskeras vissa kulturyttringar att minska i tillgänglighet för invånarna med den rådande utvecklingen. Möjligen blir deras delade meningar kring vad en plats ska innehålla tydligare genom de sociala logikerna där platser idag förstås olika av de båda. Tivolibranschens förståelse för en för glädjeskapande plats är samma platser som stadsutvecklarna ser som outnyttjade eller illa använda ytor. Sociala platser för lek, spontanitet och glädje artikuleras alltså olika inom de båda sfärerna.

2.4. TIVOLI SOM OSYNLIGT

Under detta tema lyfter vi hur synlighet samt osynlighet är något som görs och med det alltså kan påverkas.

2.4.1. ATT FÅ SYNAS

Om nu tivoli förknippas med glädje ur alla de perspektiv vi rört oss i blir det intressant att fundera kring vad som verkar göra dem osynliga inom stadsutvecklingen. För trots att alla personer vi kontaktat under tidens gång reagerat med glädje så finns där även en slags förvåning. En förvåning som kan ses hos både informanterna från tjänstesektorn samt de inom tivolibranschen. I förhållande till ytor och vad som krävs av en plats för att ett tivoli ska kunna komma dit och arrangera ett evenemang uttrycker en av våra informanter sig så här:

Det krävs ju att det är bra infrastruktur med att man tar bussen till exempel eller att man kan ta tåget eller spårvagnen eller lätt å parkera [...] å oftast ser vi ju svårigheter med att där finns ju inte riktigt dom ytorna och varför förstår vi

inte. För vi förstår ju att när vi väl är där så hör vi ju våra gäster, att dom är glada [...] med tanke på att städerna gör det offentliga rummet mindre så flyttar ju tivolit längre och längre ut från staden och då har det ju blivit att det blir mindre marknader, mindre festivaler och mindre tivoliplatser.

Sam

Kim talar om en liknande problematik i förhållande till platser och minskade arrangemang där informanten uttrycker hur de här större torgen i stadsdelen Lundby tagits bort och hur det med det tagits bort ytor för gemenskap samt trängt ut de större tivolina ur stadsdelen. För att ur det här perspektivet se genom sociala logiker om vad som är vid en viss tid visar sig ytterligare en aspekt (Gunnarsson Payne & Öhlander, 2017 s. 266). Tivoli är inte bara förknippat med glädje utan upplevs också som en nära på osynlig bransch. Möjligen kan detta bero på att förståelsen för hur tivolibranschen arbetar inte har någon större synlighet utanför branschen i sig. De tecken som används inom stadsutveckling för artikulationen av tivoli verkar inte heller vara samma tecken som tivolibranschen själva använder för tivoli. Det behövs en mer gemensam syn på vilka krav som ställs på både tivolin samt vad som krävs för att kunna arrangera ett evenemang av detta slag. För att sätta detta i en större samhällscontext kan vi se till hur *Sveriges Tivoliägareförening* försökt att omskapa diskursen kring sig själva genom att kontakta de offentliga förvaltningarna i Sverige (Gunnarsson Payne & Öhlander, 2017 ss. 257–258).

Sveriges tivoliägareförening skickade ut, 2017, till samtliga kommuner i Sverige. Vi fick relativt positivt gehör för det. Nästan alla kommuner svarade mer eller mindre att de hade en tivoliplats. Och vi blev lyriska när vi läste detta att vad skoj, de har tänkt på oss ja det har dom gjort. Men inte där folket är. Många tänker långt utanför städerna.

Sam

Det upplevs osynligt för tjänstesektorn vad som faktiskt krävs för att kunna arrangera ett tivoli trots påverkningar från föreningen. Genom de fantasmatiska logikerna drivs alltså tivolibranschen inte bara av glädje utan även av en framtida känslomässigt laddad föreställning om att deras arbete ska bli synligt för uppdragsgivarna. De investerar mycket tid och energi för att få sin sak politiserad i syfte att skapa en

förändring (Gunnarsson Payne & Öhlander, 2017 s. 266).

En annan av våra informanter beskriver också vikten av en kontinuerlig plats för deras synlighet och hur upplevelsen är av att bli förflyttad till en mer otillgänglig yta.

Inte riktigt roligt, det blev inte bra. Det var okej ändå [...] alla visste ju att vi var där. Dom öppnade 11 och fem över var det fullt med folk [...] vi hade till och med, 50 meter tror jag det va, kö till popcorn vagnen en gång.

Inge

I citatet beskriver Inge hur de när de varit på sin kontinuerliga plats haft besökare så fort de öppnat och att antalet har varit stort. Flytten upplevs däremot inte så rolig och arrangemanget beskrivs som okej men inte bra. Även Sam uttrycker i sin intervju hur exempelvis marknadsföring inte behövs på vissa marknader då det är så allmänt känt att just den dagen på året och på den platsen i staden så kommer tivolit. Kim beskriver även samtidigt hur det förr återkommande från år till år funnits tivoli på flera platser i stadsdelen Lundby. Bland annat på Sälöfjordsplan som är lättillgänglig och angränsar till en knutpunkt för kollektivtrafiken. Platsen finns kvar men inte det årliga tivolit. Tivoli både har varit och är återkommande i stadsdelen men är ändå inte synliga inom exempelvis stadsutvecklingen.

2.4.2. ATT SYNAS

För att öka förståelsen för den upplevda osynligheten ser vi återigen till *Vision Älvstaden* och vad som skrivs där kring kulturens plats i staden. I visionen skrivs det fram att Göteborg är under en stor förändring från den industristad det varit till att bli en mer utpräglad kunskapsekonomi. I denna process ska kulturen användas som drivkraft och befintliga samt kommande aktörer i området ska involveras i omvandlingen. För att säkerställa att både stora och små aktörer ska växa inom staden förväntas de större aktörerna hjälpa de mindre (Göteborgs stad 2012, ss.30–31). Kanske är det just här vi kan börja skönja osynligheten. Stadsutvecklarnas föreställningar kring att skapa en större mångfald av kultur i staden görs genom att använda kulturens egna kontaktnät. Då tivoli först blev kulturförklarat 2018 och oftast inte har sin hemvist i just staden finns där kanske inte en naturlig större aktör

för detta mentorskap (Sveriges Tivoliägareförening 2021). Stadsutvecklingen kan med den politiska logiken där de försöker skapa förändring genom detta mentorskapet ändå tappa vissa aktörer. Det behövs ett ifrågasättande av fler sociala logiker av vad som är och hur vi skapar förändring i visionen för att få med en större bredd av aktörer som de inom tivolibranschen (Gunnarsson Payne & Öhlander 2017, s. 266). De framtida föreställningarna är till tivolits fördel men det är görandet som behöver problematiseras samt ifrågasättas. "Det är kontrasten mellan det täta och det glesta, det små och det stora, det gamla och den nya som skapar en spännande mångfald i stadsrummet och som skapar förutsättningar för fler att vara verksamma där." (Göteborg stad 2012, s. 35). Det behövs ett ifrågasättande kring hur vi gör för att nå målet med en spännande mångfald i staden på ett större och mer inkluderat sätt.

I den digitala lunchföreläsningen med processledaren för stadsbyggnad svarade hon glatt på vår fråga hur stadsutvecklarna tagit hänsyn till äldre traditioner som tivoli i planeringen av de nya staden (Löf 2021).

Oj ja, den har vi nog inte pratat så hemskt mycket om på senare tid. Däremot så har det väl kommit upp när vi har pratat om Heden och Hedens användning framöver. Så det är klart att den typen av ytor, det finns ju några i staden. Det finns ju Slottskogen och, eller ja, en del av slottsskogen. Och det är klart att man, man får väl fundera på det när man börjar diskutera dom här ytorna. Så får man ju se hur dom använts historiskt och hur ska dom användas i framtiden. Så ja, varför inte.

Processledare Birgitta Löf

Den där förvåningen blir tydlig igen men den upplevs inte som betungande utan mer som en glad förvåning och som att ett intresse väckts för frågan. Stadsutvecklarna vill ha en bredd av kulturyttringar i staden och de är också medvetna om att alla är svåra att nå. Det finns bland annat i visionen ett mål att skapa plats för mer och en önskan att bredda utbudet i staden. "Särskilt viktigt är hur vi utformar det gemensamma, det som är till för oss alla – stadens rum; gator, torg, kajor och parker. Vi ska därför fortsätta att utveckla det sätt på vilket vi planerar och samarbetar för att forma vår stad" (Göteborg stad 2012, s. 36). Här i ligger mycket hur görandet kan ifrågasättas och hur de kan skapa en bredare vision för den framtida staden genom att

just utveckla sättet att planera och samarbeta inom stadsutvecklingen. För som Robin uttrycker det:

Det skulle vara väldigt sorgligt om det liksom tynade bort. Det, det skulle göra hela världen till en bra mycket gråare och tristare plats att vistas på. Det måste finnas cirkus och tivoli, det är väldigt viktigt. Det måste finnas teatrar och konserter och lite sådär, men cirkus och tivoli är precis lika viktigt som det.

Robin

Inte någonstans inom den delen av stadsutvecklingen vi rört oss i finns en antydning till att vilja värdera olika kulturyttringar men för att se till Robins ord upplevs det ändå som att så är fallet. När vi håller oss vaga i våra formuleringar ryms endast där i de normer som för tiden är rådande. Det är när vi börjar ifrågasätta dem som vi kan utveckla en bredare vision och synlighet något som också ryms i *Vision Älvstaden*.

Vi behöver göra det osynliga synligt och hitta vägar för det. Genom logikperspektivet kan vi få syn på vad som är rådande i given stund samt hur vi skapar förändring över tid för att nå de högt satta målen inom stadsutvecklingen. Kajsa talar om tivolin och synligheten av dem inom stadsutvecklingen.

Men problemet är nog att många som bedriver tivolin inte har någon väg in i stadsutvecklingen eller kan lyfta det heller. Eller kanske den, bara gå in och säga att 'vi behöver ju ha tivoli här'. Utan att man har sin liksom värld och sin sfär väldigt mycket och kanske inte så tydliga ingångar. Och det är ju det som jag försöker att jobba med, just att hitta till viss del liksom målgrupper som inte kommer till tals i stadsutvecklingsfrågor. Men tivoli har liksom inte funnits på min karta över huvud taget.

Kajsa

Detta kan möjligen kopplas till hur *Vision Älvstaden* syftar till att använda kulturens egna nätverk och hur vissa kulturer som inte ingår där med det lämnas utanför. Efter det här uttalandet får Kajsa frågan om tivoli finns med på kartan för stadsutvecklingen nu. Svaret blev under skratt:

Ja precis. Jag kommer liksom helt och hållet så här 'nej nu tycker jag vi skiter i en del av byggnationen här för att vi ska köra tivoli istället' [...] nej men det är väldigt spännande och jag uppskattar också så här, det oväntade. Man blir

väldigt fast i vilka målgrupper eller vilket fokus man ska ha för att få med rätt perspektiv [...] Det här har liksom inte funnits alls i min sfär vilket ju gör att, ja men det vidgar världen lite mer.

Kajsa

Så gick tivoli från osynligt till synligt inom stadsutvecklingen i Göteborg men samtidigt behövs de fortfarande göras synliga i en större samhälllig kontext. Staden vill vara en testarena för socialt hållbar utveckling och genomföra pilotprojekt för att positionera Göteborg som en hållbar och attraktiv stad för alla (Göteborg stad, 2012 s. 38). Här finns nu en chans att göra tivoli till en del inom detta och visa vägen för andra städer i Sverige eller kanske längre.

3. SLUTDISKUSSION

I undersökningen har vi syftat till att visa på hur processer och idéer inom stadsutvecklingen i Göteborgs stad kan påverka kulturyttringar som tivoli. Detta med ett visst fokus på förändringar och den stadsomvandling som pågår i stadsdelen Lundby. Vi har också syftat till att lyfta fram tivolibranschens egen upplevelse av denna påverkan samt den egna synen på sin kulturs plats i samhället.

Genom logikperspektivets olika delar har vi visat på hur förståelsen för platser i staden och deras användningsområden förstås på olika sätt inom de skilda sfärerna. Detta bland annat genom att stadsutvecklare och tivolirepresentanter artikulerar platsernas betydelse på olika sätt som ett resultat av olika politiska eller sociala logiker. Stadsutvecklare beskriver exempelvis ofta vissa platser som outnyttjade och illa använda, vilket vi hävdar är starkt kopplat till den rådande sociala logiken som beror av marknadsideologin och förtätningsidealet som växte fram under 1990-talet (Brusman 2008, s. 24; Gunnarsson Payne & Öhlander 2017, s. 266–267). Tivolirepresentaterna tycks dock beskriva liknande ytor som platser att skapa glädje på och artikulerar även ett motstånd mot den rådande stadsutvecklingen. Denna skilda uppfattning och riktade kritik ser vi som en politisk logik som syftar till att anpassa stadsrummets utformning efter tivolits behov (Gunnarsson Payne &

Öhlander 2017, s. 266–267). Man skulle dock även kunna förstå deras skilda föreställningar om platserna och dess användning genom att använda mindscape-begreppet som ringar in hur gruppernas skilda subjektiva uppfattningar om platserna krockar med varandra (Jacobs, s. 8–9).

Genom vår användning av de olika aspekterna ur logikperspektivet har vi även identifierat hur tivolirepresentanterna framhäver att situationen var bättre förr och att det successivt blivit värre. Detta ser vi som artikulationer som används för att underbygga den politiska logiken som ska främja deras situation. De tycks vilja framhäva tivolit som en folklig och opolerad kultur som tillgängliggör kultur för grupper som annars inte skulle ha råd att ta del av andra evenemang vilket vi ser som en del av samma politiska logik (Gunnarsson Payne & Öhlander 2017, s. 266–267). Användningen av fantasmatiska logiker har även låtit oss visa på hur affektivt laddade fantasier, såsom en känslomässig koppling till tivolitraditionen, driver tivolirepresentanterna till att kämpa för traditionens bevarande (Gunnarsson Payne & Öhlander 2017, s. 268).

En annan aspekt som vi har identifierat genom att titta på olika artikulationer är att tivolibranschen tycks sakna vägar in i stadsutvecklingen. Vilket innebär att de inte får något inflytande kring beslut som har en stor inverkan på deras verksamheter. Ett exempel är den tid tivolirepresentanterna lagt på att bli synliga för kommunerna i form av skrivelser men ändå inte blivit hörda. I *Platsar Kulturen i den nya staden* kommer de för övrigt fram till snarlika slutsatser kring svårigheten för kulturarbetare att påverka den pågående stadsutvecklingen. Detta ger i vår uppfattning ytterligare tyngd åt vår slutsats kring den liknande problematiken som upplevs av tivolibranschen (Sörum et al. 2017).

Samtidigt har vi även förstått att stadsutvecklarna har många krav och viljor att ta hänsyn till vilket skapar svårighet med vart fokus bör ligga i de olika processerna. Exempelvis måste de samtidigt ta hänsyn till hållbarhets och miljöfrågor som har en stark inverkan på hur platser utformas men även ta hänsyn till sociala och kulturella aspekter. I många fall verkar dock ekonomiska incitament ta överhanden vilket vi ser som ett resultat av den sociala logiken som vi menar representeras av marknadsideologin i samtiden, men även av Floridas (2006) idéer om kulturens potential för tillväxt (Brusman, s. 24; Gunnarsson Payne & Öhlander 2017, s.

266–267). Det tycks dock finnas en viss kritik mot denna tendens även hos stadsutvecklare och personen vi intervjuade framhävde vikten av att värdera sociala och kulturella aspekter högre i stadsutvecklingen.

Detta för även in våra tankar på kulturarv och vad som kommer bevaras av tivolitraditionen om den pågående utvecklingen fortsätter och tivoli får allt mindre plats i det offentliga rummet. Som Trowell (2017, s. 2–3) beskriver förstår vi traditionen som sin egen behållare för sitt kulturarv vilket innebär att den genom att fortsätta finnas kvar blir ett levande minne av traditionen i sig. Så utöver den praktiska problematik som det innebär för aktörerna om tivolit skulle försvinna så skulle detta riskera en förlust av ett gemensamt kulturarv i vår uppfattning.

Vad gäller enprocentsregeln anser vi med detta som bakgrund att fokuset idag är allt för riktat mot offentliga konstverk. Istället menar vi att fokus även bör riktas mot kulturarv och gestaltad livsmiljö för att det samtida stadsrummet bättre ska återspegla och ta hänsyn till tidigare kulturyttringar. För att konkretisera detta kan vi se till den folkpark som funnits i Krokäng inom stadsdelen Lundby. Folkparken som i början av 1900-talet anlades av Göteborgs Socialdemokratiska Arbetarkommun med Herman Lindholm som en av de drivande. Lindholm lät också bygga upp det tivoli i parken som senare kom att kallas “steget före Liseberg”. Folkparken revs när bolaget gick i konkurs 1934 men parken finns kvar (Det gamla Göteborg, 2021). Ett kulturarv som väl skulle kunna tas tillvara på i den pågående stadsomvandlingen av området med hänvisning till enprocentsregeln.

Tivolirepresentanterna ser sig själva och sin kultur som undanskuffade från allt fler offentliga rum samt att deras kultur inte tillskrivs det värde den har för dem. Istället får andra aktörer i samhället den synlighet de önskar. Här ser vi likheter med Botterills (1997, s. 153) syn kring hur Disney World sägs ha approprierat från tivolitraditionen och skrivit om historien som sin egen. Andra större aktörer i Göteborgs stad kan sägas äga historien om vissa platser genom att platsernas kulturarv skymms undan i utvecklingen av dem.

Den ständiga frågan inom stadsutvecklingen blir tydlig även för oss. Vem är den till för? Där stadsutvecklarnas vision är att staden ska vara till för alla men trots det missar vissa målgrupper, särskilt de resurssvaga med låg synlighet och hörbarhet. Just de målgrupper tivoli säger sig riktas åt och med det blir även de osynliga för

stadsutvecklarna. Tivolibranschen kommer få svårt att överleva om deras synlighet inte förbättras.

3.2 VIDARE FORSKNING

Tivolifältet i Sverige verkar i sig inte särskilt utforskat vilket därmed lämnar stort utrymme för vidare forskning. Det kan dock ses som särskilt intressant att undersöka tivoli ur Bourdieus perspektiv av högt och lågt inom kulturen samt vad som får finnas i vilka rum. Av intresse kan också vara att se till tivolis bruk av symboler och föremål ur en svensk kontext, förslagsvis som en semiotisk undersökning. Även brytpunkter inom tivolitraditionen i förhållande till uppkomsten av olika stilbildningar i stadsutvecklingen kan vara intressant att utforska. Något vi ämnat att se till men som inte hanns med inom ramen för denna uppsats.

4. KÄLLOR, MATERIAL OCH LITTERATURLISTA

4.1 OTRYCKTA KÄLLOR

4.1.1 INTERVJUER

Inge; Tivolibranschen. Fysisk intervju nedskriven 6 februari 2021. Intervjuare Hanna

Kajsa; Tjänsteperson. Inspelad videosamtalsintervju 25 februari 2021. Intervjuare Carl

Kim; Tivolibranschen. Inspelad telefonintervju 22 februari 2021. Intervjuare Hanna

Robin; Tivolibranschen. Inspelad telefonintervju 10 februari 2021. Intervjuare Carl

Sam; Tivolibranschen. Fysisk intervju inspelad 6 februari 2021. Intervjuare Hanna

4.1.2 FÖRELÄSNINGAR/SEMINARIER

Hermansson, Jörgen. Palmblad, Ulrika & Siesjö, Björn (2020). *Älvstadendagarna:*

Ställ dina frågor. Hämtat den 16 mars från Göteborgs Stad:

<https://www.facebook.com/297953796980527/videos/3589881707738633>

Löf, Birgitta (2021). *Så jobbar vi med arkitektur och gestaltning.* Den nya staden.

Hämtat den 16 mars från Stadsutveckling Göteborg:

<https://stadsutveckling.goteborg.se/den-nya-staden/nyheter/lunchforedrag-2-februari-sa-jobbar-vi-med-gestaltning/>

Svensson, Anders (2021). *Så ska Göteborgs innerstad växa.* Den nya staden. Hämtat

den 16 mars från Stadsutveckling Göteborg:

[lunchforedrag-8-mars-sa-ska-goteborgs-innerstad-vaxa](https://stadsutveckling.goteborg.se/nyheter/lunchforedrag-8-mars-sa-ska-goteborgs-innerstad-vaxa)

4.1.3 ELEKTRONISKA KÄLLOR

Det Gamla Göteborg (2021). *Krokängsparken.* Hämtat den 11 Mars från:

<http://gamlagoteborg.se/2017/11/13/krokangsparken/>

Göteborg stad (2012). *Vision Älvstaden.* Hämtad den 14 Februari från:

https://stadsutveckling.goteborg.se/siteassets/alla-bilder/vision_alvstaden_sv_web.pdf

Kulturrådet (2021). *Kulturpolitiska Mål*. Hämtad 13 mars 2021 från:

<https://www.kulturradet.se/om-oss/sa-arbetar-vi/kulturpolitiska-mal/>

Nationalencyklopedin (2021a), *Gentrifiering*. Hämtad 13 mars 2021 från:

<https://www-ne-se.ezproxy.ub.gu.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/gentrifiering>

Nationalencyklopedin (2021b). *Tradition*. Hämtad 13 mars 2021 från:

<https://www-ne-se.ezproxy.ub.gu.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/tradition>

Statens konstråd (2021). *Staten och enprocentsregeln - en lång historia*. Hämtad den 11 Mars från:

<https://statenskonstrad.se/arbete-med-konst-i-offentliga-miljoer/finansiering-av-offentlig-konst/staten-och-enprocentsregeln-en-lang-historia/>

Sveriges Tivoliägareförening (2021). *Sveriges Tivoliägareförening*. Hämtad den 1 Februari från: <https://www.sveriges-tivoliagareforening.se/>

Sörum, Niklas. Berglund, Ylva. & Brembeck, Helene. (2017). *Platsar kulturen i den nya staden - fria kulturutövares perspektiv på kulturens och kulturarvets roll i den hållbara staden*. Göteborg: Göteborgs Stadsmuseum, Kulturförvaltningen & Mistra Urban Futures. Hämtad den 13 mars 2021 från: https://www.mistraurbanfutures.org/sites/mistraurbanfutures.org/files/platsar-kulturen-staden-comp-2017_0.pdf

Vetenskapsrådet (2017). *God forskningssed*. Stockholm. Hämtad den 12 Mars från: https://www.vr.se/download/18.2412c5311624176023d25b05/1555332112063/God-forskningssed_VR_2017.pdf

4.2 TRYCKTA KÄLLOR

Botterill, Jacqueline (1997). *The "fairest" of the Fairs: A History of Fairs,*

Amusement Parks, and Theme Parks. Diss. Ottawa. Simon Fraser University

Brusman, Mats (2008). *Den verkliga staden? Norrköpings innerstad mellan urbana idéer och lokala identiteter*. Diss. Linköping. Linköpings Universitet

Florida, Richard (2006) *Den kreativa klassens framväxt*. Göteborg: Daidalos.

- Fägerborg, Eva (2011). *Intervjuer*. I Kaijser, Lars & Öhlander, Magnus. *Etnologiskt Fältarbete*. Lund: Studentlitteratur AB. ss. 235–265
- Gunnarsson Payne, Jenny & Öhlander, Magnus (2017). *Tillämpad kulturteori*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Hastrup, Kirsten (2010). *Kultur: den flexibla gemenskapen*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur
- Holgerrson, Helena & Thörn, Catharina (red.) (2014). *Gentrifiering*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur
- Hörnfeldt, Helena (2011). *Fältarbete och skriftliga källor*. I Kaijser, Lars & Öhlander, Magnus *Etnologiskt Fältarbete*. Lund: Studentlitteratur AB. ss. 235–265
- Jacobs, Maarten (2006). *The production of mindscapes - a comprehensive theory of landscape experience*. Diss. Wageningen. Wageningen University
- Laclau, Ernesto & Mouffe, Chantal (1987). Post-Marxism without apologies. I Chantal Mouffe: *Hegemony, Radical Democracy, and the Political*. Routledge, ss. 66–96.
- Silow Kallenberg, Kim (2016). *Gränsland - svensk ungdomsvård mellan vård och straff*. Diss. Huddinge. Södertörns högskola.
- Pripp, Oscar (2011). *Reflektion och etik*. I Kaijser, Lars & Öhlander, Magnus. *Etnologiskt Fältarbete*. Lund: Studentlitteratur AB. ss. 65–84
- Pripp, Oscar & Öhlander, Magnus (2011). *Observation*. I Kaijser, Lars & Öhlander, Magnus. *Etnologiskt Fältarbete*. Lund: Studentlitteratur AB. ss. 113–145
- Purcell, Mark (2013). *Possible Worlds: Henri Lefebvre and the right to the city*. *Journal of Urban Affairs*, Volume 36, Number 1, 141–154. DOI: 10.1111/juaf.12034
- Rennstam, Jens. & Wästerfors, David. (2015). *Från stoff till studie: Om analysarbete i kvalitativ forskning*. Lund: Studentlitteratur AB
- Trowell, Ian. (2017). *Difficult Fun: Fairground as Heritage, Heritage as Fairground*. Sheffield: The University of Sheffield

4.3 BILAGOR

BILAGA 1

**SVERIGES
TIVOLIÄGARE
FÖRENING**

En stolt förening med anor
från 1700-talet

Vi har roat människor runt om i vårt land sedan sent 1700-tal tills idag.
Vår bransch är familjeföretag som har varit aktiva i mer än 6 generationer.
Sveriges Tivolilagare Förening startades 1922 av John E Lindgren, en mycket
frikostig och populär tivollägare i den svenska landsorten. Värenummerade aktörer
är anslutna branschföretag inom nöjesfält och nöjesparker. Dessa samarbetar för
det kulturella utbudet av evenemang och familjearrangemang med artister och
nöjesutbud för besöksnäringen. Vi är viktiga aktörer på marknader, traditionsfester
städer och på landsbygden.

En beskyddande hand från Påven

Eu parlamentet har även uppmanat sina medlemsstater att
erkänna traditionella branschföretag som en del av Europas
kulturarv. Det diskuteras även på "UNESCOS" världsarvslista.
På ESUs kongress i Lissabon/Rom 2016 (Europeiska samman-
slutningen för kulturarbetande företag från hela Europa som
innehär parker/nöjesfält är anslutna) lade Påve Franciscus likt
den tidigare Påven Benedictus XVI gjort, sin hand över oss och
vår verksamhet som vår beskyddare.

VI BEHÖVER ÄVEN EN BESKYDDANDE HAND FRÅN VÅRA EGNA MYNDIGHETER.

För att överleva behöver vi 6% kultur moms

SVERIGES TIVOLIÄGARE FÖRENING

Kommer vår kultur att försvinna?

I en tivolfamilj arbetar du som mest när alla andra är lediga och du arbetar framförallt året runt eftersom inget får förfalla eller bli stående. Och många anställda är berörda. Tivolit har kommit till gagn för alla, även föreningslivet har haft en viktig inkomstkälla som samarbetspartner. Den stolthet och kärlek vi har för vårt yrke räcker inte längre. Kostnaderna har i många år ökat på alla fronter. Sedan 2009 då det fanns 51 st tivolin så finns det bara 29 st kvar och 400 anställda har mist sina jobb eller gått i pension.

**VI SER ALLTSÅ INTE ATT VI KOMMER ATT ÖVERLEVA SÅ LÄNGE TILL!
5-10 ÅR ÄR EN TIDSHORISONT SOM VI KAN SE!**

Vi ökar förståelsen mellan olika kulturer

I dagens nutida samhälle ÄR VI en viktig länk när det gäller integrationen för våra nyanlända samt att de kan få visa upp sin kultur och vi kan få smaka på deras maträtter. Detta är fantastiskt när vi ska öka förståelsen mellan olika folkgrupper. STF:s medlemmar är viktiga kulturbärare i samhället.

För att överleva behöver vi 6% kultur moms

SVERIGES TIVOLIÄGARE FÖRENING

KOMMER VÅR KULTUR ATT FÖRSVINNA?

Att vara född i en tivolidfamilj är ur många perspektiv samma sak och glädje som att vara född i en bondefamilj. Du arbetar som mest när alla andra är lediga och du arbetar framförallt året runt eftersom inget får förfalla eller bli stående. En stor skillnad är ändå att fler anställda är berörda.

Dock har tivolit liksom mjölken kommit till människor eller i varje fall i dess närhet till gagn för alla, även föreningslivet som haft en viktig inkomstkälla som samarbetspartner.

Nu börjar emellertid brytpunkten för detta traditionella yrke visa sig, kostnaderna har i många år ökat på alla fronter. Sedan 2009 då det fanns 51 st tivolin så finns det bara 29 st kvar och 400 anställda har mist sina jobb eller gått i pension. Vi ser alltså inte att vi kommer att överleva så länge till, 5-10 år är en tidshorisont som vi kan se!

LÄGRE SKATTEINTÄKTER MED KASSAREGISTER!

Ett normalstort tivolidföretag har 16000 utbildningar på 6 månader (fredag-söndag varje vecka!), det är ett företag med ca 20 anställda. Detta har betytt att varje företag har behövt 5 st heltidsanställda till. När vi jobbar med föreningar och dom ställer upp med ideella personer så skall dock ej ta ekonomiskt ansvar! Eftersom tivolit är öppet i normala fall fredag-söndag, där lex fotbollsspelarna skall göra sin arbetstjänst tillsammans med föräldrar eller morföräldrar någon timme för klubben, skall denne utbildas på kassaregister!? Vilket naturligtvis inte fungerar. Föräldrar opponerar sig också över ansvaret! Omsättningen har sjunkit med 30-42% på flera medlemsföretag!

Alla småjobb där man hade samarbete med en bostadsförening, fackklubb eller ett torgjobb går ej att genomföra längre, man har tagit bort deras rättigheter att åka karusell. Tanken var med kassaregister att skatteintäkterna skulle öka men konsekvensen är att skatteintäkterna från Tivoli har minskat med över 75%.

Våra företag går en snabb död till mötes! Tivoli är inget billigt folknöje längre.

VI BEHÖVER FÖR ATT ÖVERLEVA!

1. 6% KULTURMOMS 2. DISPENS FRÅN KASSAREGISTERLAGEN

SVERIGES TIVOLIÄGARE FÖRENING

**FRÅN 2009-2016 HAR 450 ST TRADITIONSFESTER
FÖRSVUNNIT, FRÄMST PÅ LANDSBYGDEN!**

EN GLÄDJESPRIDARE SEDAN 1700-TALET!

Sveriges Tivolilägare Förening startades 1922.

Välrenommerade aktörer är anslutna branschföretag inom nöjesfält och nöjesparker. Dessa samarbetar för det kulturella utbudet av evenemang och familje-arrangemang med artister och nöjesutbud för besöksnäringen.

Vår bransch är familjeföretag som har varit aktiva mer än 6 generationer i Sverige! Vi har roat människor runt om i vårt land sedan sent 1700-tal tills idag. De senare åren har blivit färre, 40% av branschen har försvunnit p.g.a. att förutsättningarna omöjliggjorts! Vi är viktiga aktörer med nöjesfält på hemvändardagar, marknader, traditionsfester i städer och på landsbygden.

VI ÖKAR FÖRSTÅElsen MELLAN OLIKA KULTURER

I dagens nutida samhälle ÄR VI en viktig spelare när det gäller integrationen för våra nyanlända samt att de kan få visa upp sin kultur och vi kan få smaka på deras maträtter. Detta är fantastiskt när vi ska öka förståelsen mellan olika folkgrupper. STF:s medlemmar ser sig som viktiga kulturbärare i samhället.

EN BESKYDDANDE HAND FRÅN PÅVEN

EU parlamentet har även uppmanat sina medlemsstater att erkänna traditionella branschföretag som en del av Europas kulturarv (2004/2266) (INI).

Det diskuteras även på "UNESCOS" världsarvslista.

På ESUs kongress i Lissabon/Rom 2016 (Europeiska sammanslutningen för kulturarbetande företag från hela Europa som innehar parker/nöjesfält är anslutna) lade Påve Franciscus likt den tidigare Påve Benedictus XVI gjort, sin hand över oss och vår verksamhet som vår beskyddare. Vi behöver även en beskyddande hand från våra egna myndigheter.

VI BEHÖVER FÖR ATT ÖVERLEVA!

1. 6% KULTURMOMS 2. DISPENS FRÅN KASSAREGISTERLAGEN

Representanter från Tivolibranschen

Kort presentation och etiska riktlinjer

Nyttjandekrav, informationskrav, anonymitetskrav m.m.

Syftet är att undersöka hur stadsutvecklingen påverkar tivolitraditionen. I vår uppsats kommer vi lyfta stadsdelen Lundby i Göteborg som ett exempel på dessa processer.

Inga svar är rätt eller fel, det är dina upplevelser som är det viktiga.

Personens bakgrund

Kan du berätta lite om dig själv?

Namn, ålder, familjesituation, uppväxt, fritid.

Kan du beskriva din väg in i branschen?

Vad är din roll inom tivolit?

Pågående stadsutveckling

Hur tänker du kring stadsutvecklingen i svenska städer?

Hur påverkar detta er verksamhet?

Hur skiljer sig städerna åt?

Tivoli

Plats och tid

I vilka städer brukar ni arrangera tivoli?

Vilka platser i städerna brukar ni arrangera tivoli på?

Vad krävs av en plats för att ni ska kunna komma dit och anordna ett evenemang?

På vilket sätt påverkar säsongen tivolits verksamhet?

Hur har det sett ut med evenemangsplatser genom åren?

Att anordna ett tivoli

Vilka tillstånd behövs för att ni ska kunna anordna ett evenemang?

Hur går det till när ni får en förfrågan om att anordna ett evenemang?

Vilken kunskap har de som kommer med förfrågan kring tivolibranschen?

Hur har bemötandet varit i samband med detta?

Hur arbetar ni för att nå ut (marknadsföring)?

Vilka grupper riktar ni er (främst) till?

Vilka är tivolits besökare?

Hur ser du på tradition och förnyelse när det kommer till attraktioner?

Finns det olika sorters tivolin (skulle du säga)?

Privat - om tivoli

Hur skulle du beskriva tivolibranschen idag?

Hur har branschen förändrats under ditt arbetsliv?

Hur skulle du beskriva ditt tivoli?

Vad bör ett tivoli innehålla (enligt dig)?

Hur ser en arbetsdag ut?

Hur är resandet?

Känslor/Värderingar

Vad är det bästa med tivolibranschen?

Vad vill du förmedla till besökarna? (Vad gör ni för att det ska bli kul?)

Vad behövs för att skapa denna stämning?

Har du något särskilt minne från ett arrangemang?

Vad betyder de ambulerande tivolina för dig?

Hur ser du på tivolits framtid?

Hur ser du på din framtid inom branschen?

Slutfrågor

Är det något mer du vill säga om det vi har pratat om idag?

Har du tips på någon annan vi skulle kunna prata med?

BILAGA 4

Representanter från Tjänstesektorn

Kort presentation och etiska riktlinjer

Svaren anonymiseras och förvaras på ett säkert sätt. Vi kommer som sagt endast använda svaren till studien, som senare publiceras och finns tillgängligt i GUs arkiv. Det går jättebra att ställa frågor även efter intervjun om det är något som du undrar över.

Syftet är att undersöka hur stadsutvecklingen påverkar tivolitraditionen. I vår uppsats kommer vi lyfta stadsdelen Lundby i Göteborg som ett exempel på dessa processer.

Inga svar är rätt eller fel, det är dina upplevelser som är det viktiga.

Personens bakgrund

Kan du berätta lite om dig själv?

Namn, ålder, (familjesituation, uppväxt, fritid.)

Vad är din yrkesroll?

Vad är det bästa med ditt jobb?

Pågående stadsutveckling

Vilka aktuella projekt är du involverad i?

Hur ser du på Vision Älvstaden?

Hur tänker du kring stadsutvecklingen inom Lundby?

Hur ser din roll ut inom dessa frågor?

Hur ser en bra stadsutveckling ut?

Vilka är de viktigaste aspekterna att ta hänsyn till?

Vilka utmaningar finns angående samspelet mellan dessa aspekter?

Hur ser det nuvarande modet inom stadsutvecklingen ut?

Hur gör man staden tillgänglig för alla? (socialt, kulturellt, ekonomiskt)

Kultur och tradition

Hur jobbar ni för att skapa/möjliggöra en mångfald av kultur i staden?

Finns det något exempel som du skulle vilja lyfta?

Vilka dokument förhåller ni er främst till?

Vilka utmaningar finns i arbetet med att säkerställa mångfald av kultur?

Hur använder ni medborgardialoger när det kommer till traditioner och kulturyttringar?

Hur samlar ni i övrigt in information från medborgarna?

Hur arbetar ni med bevarande av traditioner i relation till förnyelse av staden?

Hur främjar man barnens tillgång till kultur och tradition inom stadsplaneringen?

Tivoli

Plats och tid

Hur ser din kunskap ut gällande tivolin i främst Lundby?

Har du varit inblandad i något sammanhang när du planerat, arrangerat eller hyrt in tivoli i din yrkesroll?

Har	Har inte
Vilka platser har ni arrangerat tivoli på?	Hur tänker du kring planering och skapande av evenemangsytor?
Vad har gjort att ni valt just dessa platser?	Vilka slags evenemangsplatser har du varit delaktig i utvecklingen av utifrån ditt yrke?
På vilket sätt har säsongen påverkat val av plats?	Vad krävs av en plats för att kunna anordna ett evenemang som tivoli?
Att anordna ett tivoli	På vilket sätt påverkar säsongen hur ni utformar evenemangesplatser?
Hur går det till när ni gör eller får en förfrågan angående ett evenemang?	Hur har det sett ut med evenemangsplatser i Lundby genom åren?

Hur har kontakten tagits med tivoliägarna?	Vilken kunskap har du kring tivolibranschen och deras behov vid arrangemang?
Hur har bemötandet varit i samband med förfrågningar?	-
Hur arbetar ni för att nå ut med evenemang?	-
Vilka är de tänkta besökarna?	-

Privat - om tivoli

Vad tänker du på när jag säger tivoli?

Hur ser du på tivolit som tradition?

Vad bör ett tivoli innehålla?

Vad tycker du om resande tivolit som evenemangsform idag?

Känslor/Värderingar

Har du något särskilt minne från ett tivoli?

Vilken upplevelse förväntar du dig av tivolin?

Vilket värde finns i att bevara äldre kulturyttringar och traditioner som tivolin?

Hur ser du på tivolits framtid?

Slutfrågor

Är det något mer du vill säga om det vi har pratat om idag?

Har du tips på någon annan vi skulle kunna prata med?

3 september på Backaplan

**MÄT DIN STYRKA
mot gladiatorn**
Eddy El Gringo Bengtsson!

**UNDERHÅLLNING FÖR DE MINSTA:
Lillens Barntivoli**

 På plats:
GB Glace
Bingolotto

 Backaplans
○○○○○○○○○ *Spelcentrum*
○○○○○

Backavägen 2, Göteborg, 0730-50 16 27

 NYA ÖPPETTIDER: **Vardagar 10 - 20**
Lördag 10 - 16:30
Söndag 11 - 16

Bild hämtad från :

<https://docplayer.se/24490466-Kom-och-shoppa-pa-ett-av-sveriges-storsta-handelsomraden.html> den 8 mars 202

